هونەری وێنە و چاپ لە فەرهەنگ دا

(PP 1 - 22)

میدیا مراد محمدامین

بەشی کوردی - کۆلێجی زمان / زانکۆی سەلاحەدین-هەولێر

media.muhammadamin@su.edu.krd

DOI: https://doi.org/10.31972/jickpll19.01

بڵاوکردنەوە : 2020/10/29

پوختە

لێکۆڵینەوەکە باس لە هونەری وێنە و چاپ دەکات لە فەرهەنگ دا. ئەم دوو هونەرە دەکەونە بواری فەرهەنگسازی، فەرهەنگسازیش لایەنی کارەکی فەرهەنگنووسییە.

لە لێکۆڵینەوەکە دا گرنگی و بنەما و کاریگەرییە ئەرێنی و نەرێنییەکانی ئەم دوو هونەرە دەستنیشانکراوە. لەگەڵ خاڵی هاوبەش و جیاکەرەوەیان.

لە کۆتاییش دا کۆمەڵێ ئەنجام پێشنیاز خراوەتەڕوو.

کلیلە وشە: هونەری وێنە ,هونەری چاپ,فەرهەنگسازی,یەکەی فەرهەنگی ,لێما.

پێشەکی

ناونیشان و بواری لێکۆڵینەوەکە:

لێکۆڵینەوەکەمان بەناوی ((هونەری وێنە و چاپ لە فەرهەنگ دا)) کە هونەری وێنە و چاپ دەکەوێتە بوار و چوارچێوەی فەرهەنگسازی بە واتایەکی تر لایەنە هونەرییەکەی فەرهەنگنوسییە.

هۆی هەڵبژاردنی ئەم بابەتە:

هۆی هەڵبژاردنی ئەم بابەتەم دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە هونەری وێنە و چاپ گرنگی و کاریگەریەکی دیاریان هەیە، لە گەیاندنی هەندێ چەمکی تایبەت و گشتی بە خوێنەر، تا ئێستا لێکۆڵینەوەکی سەربەخۆ دەربارەی ئەم دوو هونەرەی ناو فەرهەنگ نەکراوە لە زمانی کوردی دا.

ئامانج لەو لێکۆڵینەوە:

- باشتر کردنی ئەم دوو هونەرە لەو فەرهەنگانەی کە کەموکوڕیان لەو بارەوە هەیە، لە چاپەکانی تریان دا.
- پەیڕەوکردن و بەکارهێنانی ئەم دوو هونەرە بە شێوەیەکی دروست لەو فەرهەنگانەی کە لەمەودوا چاپدەکرێن.

سوودی لێکۆڵینەوەکە:

- سوودی ئەو لێکۆڵینەوەیە تەنیا دابڕاو نییە بە سەر زمانی کوردی و فەرهەنگی کوردی دا ، بەڵکو زمانەکانی تریش، وەکو: فارسی، عەرەبی... دەتوانن سوود لەو لێکۆڵینەوەیە وەربگرن، بۆ بەرەو پێش بردنی فەرهەنگەکانیان.
- ئەو لێکۆڵینەوەیە دەتوانرێ سوودی لێوەربگیرێ لە فەرهەنگی چاپکراو و سەرهێڵیش.

ڕێبازی لێکۆڵینەوەکە:

ڕێبازی لێکۆڵینەوەکە وەسفی شیکارییە لە لێکۆڵینەوەکە دا پشتم بە فەرهەنگی کوردی، فارسی و ئینگلیزی بەستووە، بۆ بەڵگە و نموونە و شرۆڤەکان.

ناوەڕۆکی لێکۆڵینەوەکە:

ناوەڕۆکی لێکۆڵینەوەکە جگە لە پێشەکی و ئەنجام لە دوو تەوەرە پێکهاتووە:

تەوەرەی یەکەم : باس لە هونەری وێنە دەکەین لە ناو فەرهەنگ دا، لەم تەوەرەیەدا چەمک و پێناسەی فەرهەنگ و فەرهەنگسازی دەخەینەڕوو، هەروەها باس لە گرنگی و کاریگەری وێنە دەکەین لەسەر فەرهەنگ.

تەوەرەی دووەم: لە تەوەرەی دووەم دا باس لە هونەری چاپ دەکەین لە ناو فەرهەنگ دا، لەم تەوەرەیەش دا باس لە شێوازی چاپ دەکەین و گرنگی و کاریگەریان لەسەر فەرهەنگ دەخەینەڕوو .

هەر لەو کاتەوەی خەریکی نوسینی نامەی ماستەرەکەم بووم، دەمویست لە ناواخنی دا شوێنێک بۆ ئەم بابەتەی فەرهەنگسازی بکەمەوە - کە لێرەدا مەبەستم هونەری وێنە و چاپە –. بە هەر هۆکارێک بێت ئەو کات نەڕەخسا. دووبارە لەم ساڵ دا بیرم لەوەکردەوە، لە لێکۆڵینەوەیەکی سەربەخۆ دا بیخەمەڕوو.

هەرچەندە ئەم دوو هونەرە لە فەرهەنگە کوردییەکان دا باش و خراپ، تارادەیەک پەیڕەوکراون؛ بەڵام وەک هەڵسەنگاندیان، یاخود تاوتوێکرنیان لەڕوانگەی هونەرییەوە کاریان لەسەرنەکراوە.

لەبەرئەوەی ئەوانەی لە ناو کورد دا دەستیان کردووە بە کاری فەرهەنگنوسی، بە هۆکاری دڵسۆزییەوە ڕوویان لەم بوارە کردووە، بۆ پاراستنی وشە و زاراوەی کوردی، ئەمەش وایکردوە کە ببینە خاوەنی چەندین فەرهەنگی کوردیی؛ بۆیە لە بار و هەڵومەرجی ئێستا دا بەشتێکی نادادپەروەرانەی دەبینم، کە فەرهەنگێکیان وەربگرین و بیخەینە ژێر وردبین و شیبکەینەوە و ڕەخنەی لێبگرین. یاخود بێین و بەراوردێکی پێبکەین لەگەڵ فەرهەنگێکی دیار و پێشکەوتووی زمانی ئینگلیزی یا هی عەرەبی یا فارسی. کە ئەمەش دەیگەڕێنمەوە بۆ دوو هۆکار: یەکەمیان: مێژووی دانانی فەرهەنگی کوردیی زۆر نوێیە بە بەراورد بە مێژووی دانانی فەرهەنگی هەر یەک لەو زمانانە https://en.m.wikipedia.org/wiki/Dictionary). ، دووەمیان: ئەو ڕێژە زۆرەی ئەو کەس و دەزگایانەی کە خزمەتی فەرهەنگی ئەو زمانانەیان کردووە و دەکەن، ناتوانرێ پێوانەی پێبکرێ بە ڕێژەی فەرهەنگنووسانی زمانی کوردی.

بۆیە بۆ ئەوەی قەرەبووی ئەو جیاوازییە بکەینەوە، پێویستیمان بەکاری بە کۆمەڵە و بە دەزگایەکی فەرهەنگنووسییە بۆ دانانی فەرهەنگ لەگەڵ سەرنجدان بە کارەکانی ئەو فەرهەنگانە و گونجاندنیان لەگەڵ زمان و فەرهەنگی کوردی.

کارکردن لە بواری فەرهەنگنووسی دا چ دارِشتنی بێ یا چاپکردنی، کارێکی یەکجار وردە، بۆیە ئەوانەی ڕوو لەو کارە دەکەن، دەبێ حەز و سەلیقەیەکی باشیان لێبەهبێ. جگە لەمە زانیاری و بەرچاوڕوونیەکی چاکیان لەم بوارەدا کۆکردبێتەوە، بەتایبەتی لە فەرهەنگەکە پێشکەوتووەکانی، وەک: (ئۆکسفۆرد، وێبستەر، لارۆس...)، کە ئەمانە جگە لەوەی بە چاپکراوی بەردەستن، بەشێوەی فەرهەنگی سەرهێڵیش بەرهەم هێنراون.

١.١. هەندێ چەمک و پێناسەی پێویست:

بە پێویست زانرا هەندێ چەمک و پێناسە هەر لەسەرەتاوە بخرێتەڕوو، بۆ ئەوەی خوێنەر لەکاتی خوێندنەوەی بابەتەکانی تردا زانیارییەکی هەبێ سەبارەت بە چەمک و بەکارهێنانی ئەم زاراوانە:

- چەمکی فەرهەنگ: زاراوەی فەرهەنگ وشەیەکی کوردی کۆنە، لە دوو بەش پێکدێ:(فره) لە کوردی دا بە واتای زۆروزەبەنگ دێت، (هەنگ) و (سەنگ) بە واتای (گرانی، نرخ، بر،مقدار) دێت.(جەمال نەبەز،٦٠،٢٠٠١)

- پێناسەی فەرهەنگ: فەرهەنگ ئەو کتێبەیە، کە کەرستەکانی زمان یا بەشێکی لەخۆوەدەگرێ، بە شێوەیەکی تایبەتی ڕێکخراون. پێناسە یا ڕوونکردنەوەی هەر وشەیەک و دەرخستنی پەیوەندییە واتاییەکان لە هەمان زمان دا، یاخود لە زمانێکی تر دا. لەگەڵ ڕوونکردنەوەی ئەو وشانەی کە لێوەی سازدەکرێن، بەکارهێنانی بەواتای جیاجیا. هەروەها دەرخستنی لایەنی مێژوویی وشەکان و چۆنیەتی گۆکردنیان.(احمد محمد المعتوق،١٧،٢٠٠٨)

- فەرهەنگناسی: ((لێکۆڵینەوەیە لە کەرستەکانی زمان لە ڕووی دەنگسازی، وشەسازی، واتاسازی، مێژوو و ڕیژەکانی وشە))(محمد علی خولی،٦٨،١٩٨٦)

فەرهەنگسازی: ((زانستی دروستکردنی فەرهەنگە، جۆرەکانی فەرهەنگ، پێکهاتەکانیان و ڕێگاکانی دانانیان لەخۆوەدەگرێ.))(حکمت کشلی،٥،٢٠٠٢) کەواتە فەرهەنگسازی بابەتێکی کارەکییە، جۆرەکانی فەرهەنگ و ڕێگاکانی دانانیان لە ڕووی هونەریەوە: وێنە ، شێوە و قەبارەی چاپ ... دەگرێتەوە.

- یەکەی فەرهەنگی:(Lexical unit) ئەو کەرستانەی زمان دەگرێتەوە، کە دەتوانن بچنە ناو فەرهەنگەوە. هەروەها زاراوەی (وشەی فەرهەنگی:Lexical item) یا (دەروازەی فەرهەنگی:Lexical entry)شی بۆ بەکاردێ (www.thefreedictionary.com). هەروەها دەشێ یەکەی فەرهەنگی لە وشە گەورەتربێ، یاخود لە وشە بچوکتر بێ .(wwwhomes.uni-bielefeld.de/gibbon)کە مەبەستی لە وشە گەورەتر بێ وەک: کلێشە، ڕستەی ئامادەکراو.. مەبەستیشی لە وشە بچوکتر بێ: مۆرفیمەکان دەگرێتەوە بە هەموو جۆرەکانییەوە.

لێکسیم: کەرستەی زمانییە، کە خاوەن واتایەکی فەرهەنگییە. ئەم کەرستە واتاییە جیاوازە لە وشە، بەهۆی ئەو شێوە ئەبستراکەی هەیەتی... هەندێجار چەند وشەیەک بەیەک لێکسیم دەنوێنرێ لەناو فەرهەنگ دا (محمد محمد یونس علی،٢٠٠٧،٣٦٥) ئەگەر واتایان یەک بێ، بۆ نمونە:

وشەی: (ژیان ، ژیا ، دەژیا، ژیاوە ، بژی ....)

هەموو ئەوانە لێکسیکیشیان پێدەوترێ؛ بەڵام تەنیا بەلێکسیمی (ژیان) لەناو فەرهەنگ دا دەنوێنرێن.

- لێکسیک:بریتییە لە شێوە جیاوازەکانی لێکسیم(هەمان سەرچاوە). مەرج نییە، هەموو لێکسیک بچێتە ناو فەرهەنگەوە، بۆ نمونە: لە هەندێ فەرهەنگ دا لە پێشەکی فەرهەنگەکەدا یاساکانی رێژەکانی کار خراوەتەروو، بۆیە هەموو رێژەیەکی کار ناچێتە ناو فەرهەنگەوە، تەنیا ڕیزپەڕەکانی نەبێ لە ناوەوەی فەرهەنگەکە دا تۆمارکراون.

- لێما: فۆڕمێکی سەرەکییە، شوێنەکەی دیاریکراوە. بۆ نمونە: ڕەگ یا ساناترین شێوەیە، کە وشەکانی تر لە ژێرییەوە ریزدەکرێ.(Halliday, 2007, 8) لێما وشەیەکە یا ڕەگێکە یا هەر کەرستەیەکی تری زمانییە، کە چالاکە، بەشداری هەیە لە چەندین وشەی تر.

- فرەواتا: وشەیەك چەند واتایەکی جیاوازی هەیە؛ بەڵام واتاکانیان لە بنجەوە نزیکن .(ف بالمر،1985، 116-118) لەناو فەرهەنگ دا لەتەک یەکتریەوە دەنوسرێن و ژمارەیان پێدەدرێ. وەک ئەم شێوەیە:

ڕۆژ: ١.خۆر ٢. ڕۆژەکانی هەفتە.

مانگ: ١.مانگی ئاسمان: قمر ، ٢.مانگەکانی ساڵ.

- هاوبێژ: دوو وشە یا زیاتر لە شێوە لێك دەچن. (هەمان سەرچاوە) ؛ بەڵام وشەکان واتایان لێک دوورە. لە ناو فەرهەنگ دا بۆیە وەک دوو لێکسیم تۆماردەکرێن، لەژێریەکتریەوە ژمارەیان پێدەدرێ، وەک: وشەی (شیر) کە بە واتای:

شیر[١]: کە شلەیەکە، خۆراکە(حلیب)

شیر[٢]: ئامرازی شەڕ (شمشێر)

١.٢. فەرهەنگنوسی:

فەرهەنگنوسی لقێکە لە لقەکانی زمانەوانی کارەکی، زۆر کەس بڕوای وایە کە کاری فەرهەنگنوسی تەنیا هونەرە، لە کاتێك دا ئەورەحمانی حاجی مارف دەڵێ:

ساڵی 1940 زانای بەناوبانگی ڕووس ل . ڤ . شێربا یەکەم وتاری دەربارەی فەرهەنگنوسی بڵاوکردەوە ... فریاکەوت ئەوە بچەسپێنێ کەوا فەرهەنگنووسی تەنها کاری پراکتیکی دانانی فەرهەنگ نییە و بەڵکو کارێکی زانستی و تیۆریشە. ئەمەش لە نێو قوتابخانەی فەرهەنگنووسی سۆڤیەتدا ڕەگی داکوتا. زمانەوانانی سۆڤیەت بەدوای ل . ڤ . شێربا دا لەوەوە بۆ مەسەلەکە دەچن: کەوا فەرهەنگنووسی وەك زانستێك دو دیوی هەیە : تیۆری و پراکتیك. یەکەمیان لەو کێشانە دەکۆڵێتەوە کە لە دانانی هەر فەرهەنگێکدا سەرهەڵدەدەن و لە ڕێگای زانستی یەوە ڕێگا و ڕێبازی ڕاست بۆ چارەسەرکردنیان دەدۆزێتەوە. دووەمیش - لەسەر بناغەی ئەو تیۆري یە و لەبەر ڕووناکیی ئەو ڕێگە و ڕێبازەی بۆی دانراوە کاری دانانی فەرهەنگ بەجێ دەگەیەنێ. (ئەورەحمانی حاجی مارف،1987، 4.3)

ئەمە ئەوە دەگەیەنێ، کاری فەرهەنگنوسی، وەك هەر بابەتێکی زانستی پێویستی بە دو لایەن هەیە:

1- لایەنی تیۆری: واتە سەرەتا شارەزایی بون لە کاکڵەی فەرهەنگ کە (فەرهەنگناسی/لێکسیکۆلۆجی) پێدەوترێ.

2- لایەنی پراکتیکی: واتە شارەزایی یا پەیرەوکردنی لایەنە هونەریەکانی فەرهەنگ کە(فەرهەنگسازی/ لێکسیکۆگرافی) پێدەوترێ.

کەواتە، دانانی فەرهەنگ، لەسەر دو بنەمای سەرەکی تەواوکەری دادەمەزرێ، کە ئەوانیش فەرهەنگناسی و فەرهەنگسازییە...

بەم جۆرە ئەگەر فەرهەنگناسی بابەتێکی تیۆری بێ، لێکۆڵینەوە بێ، لە لایەنی ناوەوەی فەرهەنگ ، لە ڕووی ئەو زانیارییە پێویستانەی، کەهەر یەکەیەکی فەرهەنگی بەپێی جۆری فەرهەنگەکە دەبێ هەیبێت؛ ئەوا فەرهەنگسازی بابەتێکی کارەکییە، بایەخ بە لایەنی دەرەوەی فەرهەنگ دەدات، لە ڕووی هونەریەوە: شێوە، قەبارە، چاپ ....

بەم شێوەیە، سەرەتا دەبێ فەرهەنگنوسان لە قۆناغی یەکەم دا، شارەزاییان لە فەرهەنگناسی هەبێت و بەپێی ئەم زانستەوە مامەڵە لەگەڵ ئەو کەرستە زمانیانە بکەن، کە دەبنە یەکەی فەرهەنگی. ئینجا لە قۆناغی دووەم دا زانسی فەرهەنگسازی دێتەئارا، کە بەشێوەیەکی هونەری فەرهەنگەکە بەرهەم دەهێنێ.

دەبێ ئەوە بزانرێ، فەرهەنگسازی لە خزمەتی فەرهەنگناسی دایە، بەتایبەتی لە ڕووی شێوە و قەبارەی ئەو پیتانەی کە پێی چاپدەکرێ، یاخود شێوازی خستنەڕووی ئەو ژمارە و هێمایانەی لە فەرهەنگ دا بەکاردەهێنرێ، بۆ ڕونکردنەوەی واتای یەکەکان...هتد، کە هەر هونەرێك لەم هونەرانە، کاریگەری خۆی هەیە، لە گەیاندنی زانیارییەکان بە خوێنەر. (میدیا مراد،٢٠٠٩،٥-٦)

فەرهەنگنووس کورتە و پوختەی زانستەکان لەناو فەرهەنگەکەی دەئاخنێ، بۆیە فەرهەنگ نوێنەری ئەو زانست و زانیاریانەیە کە فەرهەنگنووسەکە هەیبووە یاخود هەر ئەوەندەی پێ پەسەند بووە، تۆماریبانکات. بۆیە ناتوانین بڵێین فەرهەنگەکانمان نوێنەری ڕاستەقینەی زمانەکەمانن؛ بەڵام هەر کاتێک ئەو زانست و زانیاریانەی کە لەناو فەرهەنگەکانمان دادەنرێ، ببنە جێگەی متمانەی خوێنەر، ئەو کاتە فەرهەنگەکانی ئێمەش (وەک جۆرێک لە سەرچاوەی بنەڕەتی مامەڵەیان لەگەڵ دەکرێ، هەروەک چۆن فەرهەنگە ئینگلیزییەکان گەیشتونەتە ئەو پلەوپایەیە) (Halliday,2007,24-25) .

مەبەست لەلایەنی هونەری فەرهەنگ ئەوەیە چۆنیەتی خستنەڕوی ناوەڕۆکی فەرهەنگە چۆنیەتی بەچاپ گەیاندنی کەرستە زمانی و نازمانییەکانی فەرهەنگە، کە ئەم لایەنە هونەریەی فەرهەنگ پێیدەوترێ فەرهەنگسازی، لەم لێکۆڵینەوەیەدا کارمان لەسەر ئەو لایەنە کردووە، بەتایبەتیش لەڕووی هونەری وێنە و چاپ لەناو فەرهەنگ دا.

ئەم دوو هونەرە دوو هونەری زۆر وردن و زۆرگرنگیشن لەهەمان کات دا.

دەبێ ئەوە بزانرێ کە ناتوانرێ هێڵێکی دابڕاو بکێشرێ لەنێوان فەرهەنگناسی و فەرهەنگسازی، ئەم دوو لایەنەی فەرهەنگنوسی بەتەواوی لێکیان جیابکەینەوە، ئەم دوو لایەنەی فەرهەنگنوسی دوو لایەنی تەواوکەرین و دەبێ هاوکات و هاوکاری یەکتر بن.

١.٣. هونەری وێنە لە فەرهەنگ دا

لە ڕاستی دا مرۆڤایەتی سەرەتا بیرۆکە و زانیارییە گرنگەکانی ژیانیان بە وێنە دەربڕیوە، دواتر بەرەو نوسین ڕۆیشتون. لەم سەردەمەش دا بایەخێکی زۆر دەدرێت بۆ دەستەبەرکردنی وێنە لە فەرهەنگ دا.

بۆ ڕونکردنەوەی چەمک و واتای یەکە فەرهەنگییەکان دوو ڕێگەی سەرەکی هەیە. یەکەمیان: ڕێگەی زمانی و دووەمیان: ڕێگەی نازمانی(احمد محمد المعتوق،١٩٢،٢٠٠٨-١٩٩). مەبەست لە ڕێگەی زمانی ئەوەیە: کە لە ڕێگەی زمانەوە لێکدانەوە و ڕوونکردنەوە بۆ یەکە فەرهەنگییەکان ئەنجام دەدرێ: بە وشەیەک یا ڕستەیەک یا پێناسەیەک، یاخود بەهێنانەوەی لە ناو دەقێکی ئەدەبی دا. دووەمیان لە ڕێگەی نازمانی کە لەناو فەرهەنگ دا مەبەستمان لە ڕێگەی نازمانی وێنە، نەخشە و هێلکاری... هتد. بەکارهێنانی زیاتر لە هۆکارێکە بۆ گەیاندنی چەمکی وشە هەستپێکراوەکان بە هزری خوێنەر.

فەرهەنگەکان هەر بەشێوەی چاپکراو بەرهەم دەهاتن تا کۆتایی سەدەی ڕابردو؛ بەڵام لەدوای ئەو پێشکەوتنە گەورانەی لە بواری تەکنەلۆژیاوە ڕویدا، لەو کاتەوە دەستکرا بە بەرهەم هێنانی فەرهەنگی ئەلیکترۆنی و دواتر فەرهەنگی سەرهێڵ. سەرەڕای ئەوەی لەو سەردەمەدا هەندێ فەرهەنگی سەرهێڵ وەک ئەلبوومێک وایە، هەمووی کردووە بە وێنە، واتە وێنەکان بەر لە وشەکان دراون؛ بەڵام بەگشتی تا ئێستا فەرهەنگەکان گرنگی بە وشە و نوسین دەدەن تاوەکو وێنە.

ئەو وێنانەی لە فەرهەنگ دا بۆ ڕوونکردنەوە بەکاردێن، دەشێ وێنەی ڕەنگاوڕەنگ بن یا ڕەش و سپی. کێشراو بن یا گیراو. هەروەها دەشێ فەرهەنگنووس نەخشە یا شێوەی ئەندازەیی بەکاربێنێ(هەمان سەرچاوە:١٩٥-١٩٦).

١.٤. مێژووی بەکارهێنانی وێنە

سەرەتای بەکارهێنانی وێنە لەناو فەرهەنگەکان بۆ (قاموس المحیط)ی فەیرۆز ئابادی دەگەڕێنرێتەوە کە لە (٨١٧ک) مردووە و مێژووی کتێبە ڕێزمانییەکان دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی (١٦٥٧) کاتێک جۆن ئەمۆس کۆمنیس کتێبێکی بەناوی جیهان بە وێنەکراوی: ((Orbispictures)) بڵاوکردەوە(علی قاسمی،١٨٦،١٩٩١)، (حاج هنی محمد،٢٠١٤، ١٢٩-١٣١) ؛ بەڵام بەگشتی لەسەدەی بیستەم دا بەهۆی پێشکەوتنی تەکنەلۆژیاوە ئەم هونەرە لە فەرهەنگی زمانەکانی تریش جێبەجێ کرا.

١.٥. گرنگی و بایەخی وێنە

گرنگی بەڵگەی وێنەیی لە ئێستادا زۆر پێویستە و بەکارهێنانیشی پەرەیسەندووە، بەجۆرێک هەندێک وێنە پێویست دەکات لەهەندێ فەرهەنگ دا هەر هەبێ، ئەگەر ئەو فەرهەنگانە ئەم جۆرە وێنانە لەخۆوەنەگرێ لە ئەرکە فێرکارییەکەیان سەرکەوتوو نابن. وەک ئەو فەرهەنگانەی بۆ تەمەنە جیاجیاکانی منداڵان دادەنرێ. یا ئەو فەرهەنگانەی بۆ زانستی پزیشکی، ئەندازیاری، ڕووەکناسی...هتد دادەنرێن.

گرنگی و بایەخی وێنە لەوەدایە هەندێجار ئەو واتایەی بە وێنەیەک ڕووندەکرێتەوە دەیان ڕستە ناتوانن شوێنی بگرنەوە. بۆ نموونە وشەیەکی فۆلکلۆری لە فەرهەنگێک دا، ئەگەر وێنەی شتەکە چ بۆی بکێشرێ یا وێنەیەکی گیراوی هەبێ، ئەمە یارمەتیدەرێك دەبێ بۆ ئەوەی دوربکەوینەوە، لەوەی کە بە چەندین ڕستە واتای ئەم وشەیە لێکبدرێتەوە، کە لەوانەیە ئەم ڕستانەش هێشتا توانای گەیاندنی مەبەستەکەشیان بەتەواوی نەبێ.

وەک وشەیەکی فۆلکلۆری وەک : ((جۆلا)) کە لەو فەرهەنگە دا خراوەتەڕوو:

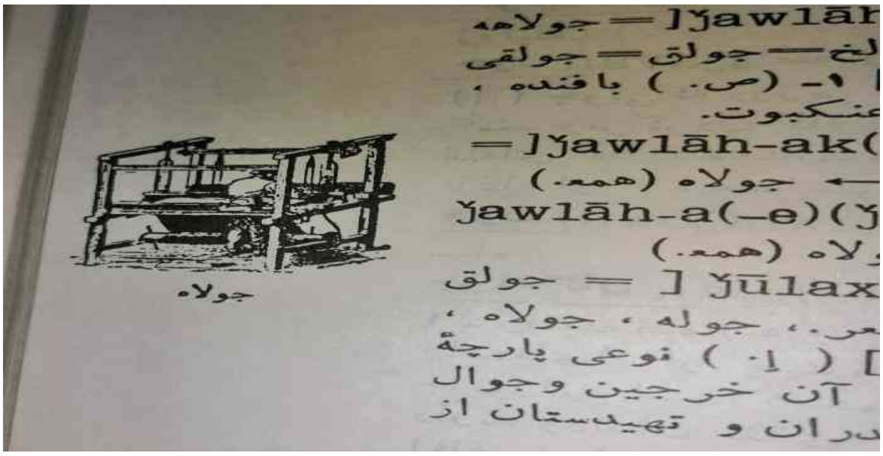
= جولاه]ǰawlāh
لخ = جولق = جولقی
۱- (ص.) بافنده ،
عنکبوت.
=]ǰawlāh-ak(
← جولاه (همع.)
ǰawlāh-a(-e)(
ولاه (همع.)
جولق =] ǰūlax
عر.، جوله ، جولاه ،
(۱.) نوعی پارچة
آن خرجین وجوال
ران و تهیدستان از

بۆیە هەندێک بڕوایان وایە: «لە هەندێک باردا وێنە لە ڕوونکردنەوە و شرۆڤەکردن و بەرجەستەکردنی دا لە وشە و ڕستە باشترە» (احمد محمد المعتوق ، ۲۰۰۸،۱۹٥)

بەگشتی دەبێ دانانی وێنە پیویست و گونجاو بێت بە پێی جۆری فەرهەنگەکە. وێنەکان ڕۆڵێکی باش بگێڕن لە ڕونکردنەوەی واتای وشەکان.

۱. ٦. هۆکاری بەکارهێنانی وێنە لەناو فەرهەنگدا:

فەرهەنگەزمانییەکان پشت بە وێنە دەبەستن وەکو بەڵگەیەک لەکاتی پێناسەکردنی یەکەکانی فەرهەنگ لەبەر چەند هۆکارێک(حاج هنی محمد،۲۰۱٤،۱۳۲) کە گرنگتریان ئەمانەن:

1. وێنە زمانێکی جیهانییە هەموو خوێنەرێک لێی تێدەگات. هۆکارێکی یارمەتیدەرە بۆ ڕونکردنەوەی ئەو شتانەی کە پێناسە دەکرێن، وەک: شێوەکان، ئامێرەکان، گیانلەبەران....

2. وێنە هۆکارێکی کورتبڕییە، بەتایبەتی لەکاتی پێناسەکردنی ئەو ئامێرانەی کە پێویستیمان بە باسکردنێکی دورودرێژە، یا ئەو کەرستانەی کە نەماون لە کاتی ئێستادا.

3. وێنە ئەرکێکی فێرکاری جێبەجێدەکات، بەتایبەتی بۆ ئاشنابوونی منداڵان ڕۆڵی وریاکەرەوەیەک دەبینێ؛ بەڵام وێنەی نوێ لەبڕی پێناسەکردن و چەسپاندنی چەمکەکانە لەهزر دا.

4. وێنە خوێنەر دەوڵەمەند دەکات، بەنمونەی بینراو، کە وا لەخوێنەر دەکات بەتەواوی وێنایەکی باشی لا دروستبێ سەبارەت بەیەکە فەرهەنگییەکان.

۱. ۷. بنەماکانی پەیڕەوکردنی وێنە لەناو فەرهەنگدا:

کاتێ فەرهەنگنووس دەیەوێت وێنە لە فەرهەنگەکەی دا بەکاربهێنێت پێویستە ڕەچاوی چەند خاڵێک بکات، لەوانە:

1. پێویستە ئەو وێنانەی دەخرێنە ناو فەرهەنگەوە زۆر بە وردی و بەپوختی کاریان لەسەر کرابێ، چونکە خوێنەر وشە و وێنەکان لەناو هزری دا بەیەکەوەی دەبەستێتەوە، هەرجارێک ئەم وشەیە ببیستێتەوە دەگەڕێتەوە بۆ ئەو وێنەیەی کە لەمەوبەر بینیویەتی، بۆیە وێنا و تێگەیشتنی لەم وشەیە لەسەر بنەمای ئەو وێنەیەیە کەپێشتر وەریگرتووە بنیات دەنێ(احمد محمد المعتوق،۲۰۰۸،۱۹٦).

2. دەبێ فەرهەنگنووس ئاگاداری ئەوە بێ، کە هەموو وشەیەک یا یەکەیەکی فەرهەنگی پێویستی بە وێنە نییە. تەنیا لەو کاتانە پشت بە وێنە دەبەسترێ، کە فەرهەنگنووس نەتوانێ لە ڕێگەی زمانەوە یەکەکە ڕوونبکاتەوە، یاخود لەو فەرهەنگانەی بۆ تەمەنێکی بچوک و

دیاریکراو دانراوە، وەک: سەرەتای منداڵی یاخود بەپێی قۆناغەکانی خوێندن. یا بەپێی جۆری فەرهەنگەکە، بۆیە لەم بارانەدا بەپێی پێویستی پەنا دەبرێتە بەر بە وێنە.

3. ئەو وێنانەی کە دەخرێنە ناو فەرهەنگەوە بە زۆری بۆ ڕوونکردنەوەی: « ڕوەک، گیانلەبەر، کەلوپەل، کەسایەتی... » کەواتە بەگشتی هەر شتێک کە لە ڕێگەی زمانەوە نەتوانرێ واتا یا چەمکەکەی بپێکرێ، بەمەرجێک شتەکان بینراوبن. نەک بە خەیاڵاوی وێنەی بۆی بچنرێ. هەر وەک لەهەندێ فەرهەنگ دا دەبینرێ. یا مەبەست لە هێنانەوەی وێنە بۆ ئەوەبێ کە خوێنەر ئاشنابکرێت، بەو « ڕوەک، گیانلەبەر، کەلوپەل... » انەی کە زۆر دەگمەنە لە ژیانی ڕۆژانەی دا بەرچاوی بکەوێ، یا ئەوەتا بووبن بە بەشێک لە ڕابردوو.

4. دەبێ وێنەکان ئەو وشەیە بنوێنن کە بۆی دانراوە. کە لە هەندێ فەرهەنگ دا وێنەکە بیرۆکەیەکی ترت پێدەدا، لەوەی کە بۆی دانراوە. وەک ئەوەی لەم وێنانە دا دەبینرێ.

جلك (ن.) بڕوانە: جل.

جلوبەرگ

جلوبەرگ (ن.) بڕوانە: جل.

مەلۆتکە

مەلۆتکە (ن.) منداڵی ساوای قۆنداغ کراو، قماتك یان مەلیتك: مەلۆتکەکە لە نێو جێگەی خۆی خەوتووە.

5. دەبێ وێنەکان تایبەت بن، تەنیا بیرۆکەیەک لەخۆوەبگرن. نەک زیاتر لە چەمکێک یا بیرۆکەیەک هەڵبگرێ. وەک ئەوەی لەم وێنانە دا تێبینی دەکرێ:

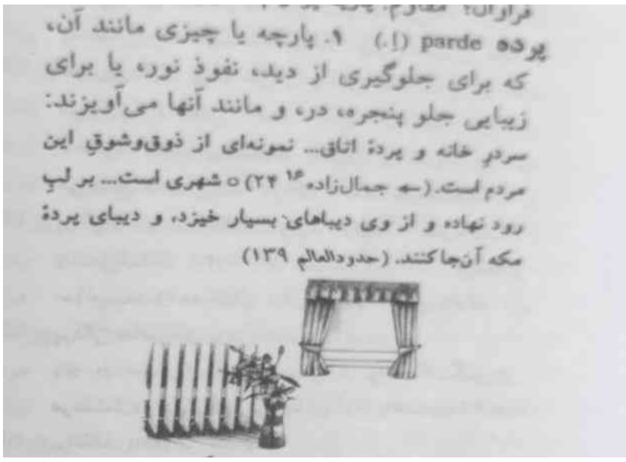

فراوان؛ ...

پرده parde (اِ.) ۱. پارچه یا چیزی مانند آن، که برای جلوگیری از دید، نفوذ نور، یا برای زیبایی جلو پنجره، در، و مانند آنها می‌آویزند: سردرِ خانه و پردهٔ اتاق... نمونه‌ای از ذوق‌وشوقِ این مردم است. (← جمال‌زاده[16] ۲۴) ○ شهری است... بر لبِ رود نهاده و از وی دیباهایِ بسیار خیزد، و دیبای پردهٔ مکه آن‌جا کنند. (حدودالعالم ۱۳۹)

6. دەبێ هەر وێنەیەک قەبارەیەکی زۆر داگیرنەکات لەناو فەرهەنگەکە، واتە تا بکرێت بچووک بکرێتەوە، بەمەرجێک نەگاتە ئەو ڕێژەیەی نەتوانرێ سوودی لێوەربگیرێ.

7. زیادەڕەوی نەکردن لەخستنەڕووی وێنەکان وەک ئەمەی لەم وێنەیەدا دەبینرێ:

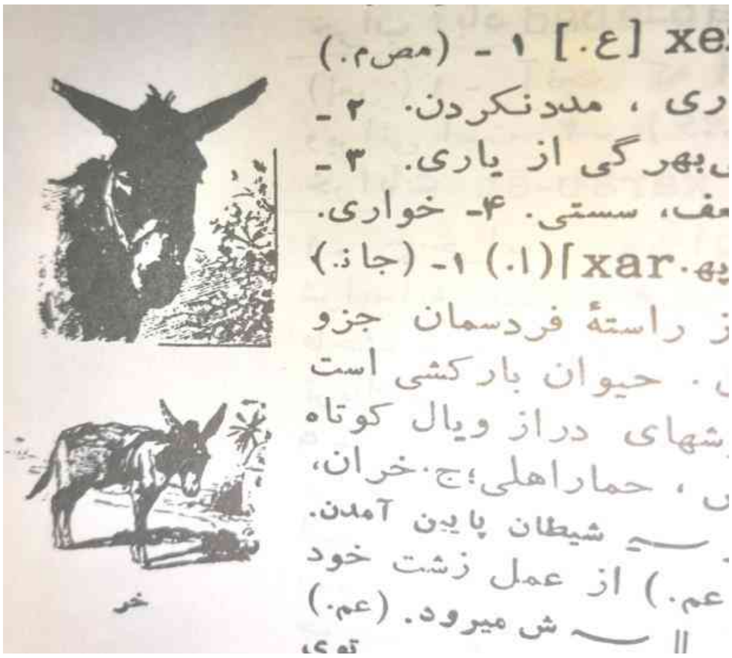
xe [ع.] ۱ - (مص م.)
ری ، مدد نکردن. ۲ -
بهرگی از یاری. ۳ -
عف، سستی. ۴- خواری.
xar [(ا.) ۱- (جا ن.)
ز راستهٔ فردسمان جزو
. حیوان بارکشی است
شهای دراز ویال کوتاه
، حماراهلی؛ ج.خران،
شیطان پاین آمدن.
عم.) از عمل زشت خود
ش میرود. (عم.)
خر

مەگەر مەبەستێک یا ئامانجێکی لەدواوە بێ،ئەو کاتە وا پێویست بکات لەچەند ئاڕاستەیەکەوە شتەکە بخرێتەڕوو، وەک ئەمە:

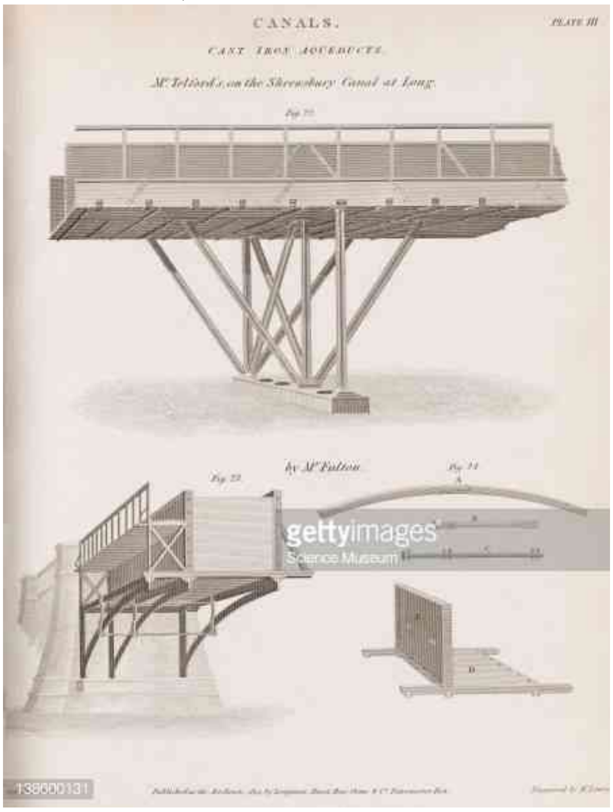

8. شوێنی وێنەکە نزیک بێ لەو وشەیەی کە بۆی دانراوە. نەک خوێنەر بەدوای دابگەڕێ.

نیکو شد || طَرِزَ فِی الْمَلْبَسِ: شیک‌پوش شد و فقط لباسهای فاخر می‌پوشید.
طَرَزَ یَطْرُزُ طَرْزاً ه: او را با مشت زد و دفع کرد.
طَرَّزَ یُطَرِّزُ تَطْرِیزاً الثَّوْبَ: پارچه را نقش و نگار رنگارنگ کرد.
الطَّرْز: هیأت، شکل ظاهری. گویند: «ما أَحْسَنَ طَرْزَهُ»: شکل و هیأت ظاهری او چه نیکوست || راه و روش || نظم و نسق.
طَرَسَ یَطْرِسُ طَرْساً الشَّیْءَ: آن چیز را پاک و محو کرد و زدود || طَرَّسَ الْکِتابَ: کتاب یا نامه را نوشت.
طَرَّسَ یُطَرِّسُ تَطْرِیساً الْکِتابَ: نوشته را خوب پاک و محو کرد || کتاب یا نامه را نوشت ||
طَرْطَرَ یُطَرْطِرُ طَرْطَرَةً: لاف و گزاف زد، فخر فروخت.
طَرْطَقَ یُطَرْطِقُ طَرْطَقَةً: خیلی کوبید (سر، عا).
الطُّرْطُور: مرد دراز و باریک || کلاه دراز و باریک زنانه که بانوان لبنانی و سوریایی و فلسطینی بر سر می‌گذاشتند و طنطون و (طاسة» هم به آن می‌گویند.
الطَّرْطُور (آ): نوعی ادویه است که از آرد یا از صنوبر و سیر و ترشی درست می‌کنند.
طَرُفَ یَطْرُفُ طَرافَةً: نوبر و جالب توجه شد || نوکیسه شد || جزو افراد شریف نبود و شد.

طرطور

chain-smoke 202

chain-smoke /ˈ· ·/ *v* [I;T] to smoke (cigarettes) continually, especially lighting each new one from the previous one —**smoker** *n*
chain stitch /ˈ· ·/ *n* [C;U] a way of sewing in which each new stitch is pulled through the last one
chain store /ˈ· ·/ also **multiple store** *especially BrE* — *n* (any of) a group of usually large shops of the same kind owned by one organization —see also CHAIN[1] (2)
chair[1] /tʃeəʳ/ *n* **1** [C] a piece of furniture for one person to sit on, which usually has a back, a seat, four legs, and sometimes arms: *sitting on a chair at her desk* | *sitting in a comfortable chair watching TV* —see also ARMCHAIR, BATH CHAIR, DECKCHAIR, HIGH CHAIR, WHEELCHAIR **2** [C *usually sing.*] (the office, position, or official seat of) a CHAIRPERSON, especially one in charge of a meeting: *Please address your remarks to the chair.* | *Who will be* **in the chair** *at tomorrow's meeting?* | *She's the chair of the ...*

chal·et /ʃæleɪ‖ʃæ...
a steeply slopin...
2 *esp BrE* a sma...
holiday camp —...
chalet par·ty /...
which a number...
wealthy people,...
employs others t...
chal·ice /tʃælɪs/...
especially to hold...
chalk[1] /tʃɔːk/ *n* **1**...
originally formed...
small sea animals...
chalk. **2** [C;U] (a p...
used for writing o...
board with a piec...
different as ch...
unlike each other...
chalk[2] *v* [T(on, UP)...
chalk (up) politica...
chalk sthg. **-- ou...**
words or with dra...
attack.
chalk sthg. **-- u...**
(especially points...
another victory. **2**...
someone's accoun...
drinks to me. | *An...*
against you.
chalk·board /tʃɔːkb...
chalk·y /tʃɔːki/ *adj* ...
chalky whiteness of...
chal·lenge[1] /tʃælɪn...
compete against yo...
to a game of tennis.
across the lake. —co...
ness, legality etc of;...
the court. | *Traditi...*
challenged by conten...
of (a person or thin...
thing if it really cha...
putting our ideas in...
method. **4** to stop and...
intentions of (somed...
5 *law* to declare that...

9. بەیەکەوەهاتنی هەر تاکە وشەیەک و وێنەکەی لە یەک شوێن دا کاریگەرییەکی درێژخایەنتر بەسەر خوێنەر بەجێدەهێڵێ. نەک کۆبکرێنەوە، جیابکرێنەوە و دووربن لەو شرۆڤە و لێکدانەوەیەی هەیانە لەناو فەرهەنگ دا. ئەم شێوازە لە تایبەت کردنی لاپەڕەیەک یا چەند لاپەڕەیەک لەفەرهەنگ دا بۆ وێنەکان، خزاندنی چەندین وێنە لە یەک شوێن دا سوودێکی ئەوتۆ بە خوێنەر ناگەیەنێ؛وەک ئەوەی لەم فەرهەنگانە دا ئەنجام دراوە:

١٠. دەبێ وێنەکان ڕوون و دیار بن، جا گیراو بن یا کێشراو. خەت و خاڵ و سێبەری وێنەکان ، لێڵی و خەوشی لەسەر نەبێ؛ بۆئەوەی وێنەکان بەتەواوی ئەو مەبەستە بپێکن کە بۆی دانراوە. ئەگەر وێنەکان بەو شێوەیە نەبن کە باسمانکرد، نەک تەنیا بێ سوود دەبێ، بەڵکو هزری خوێنەریش سەرقاڵ دەکات، بۆ لێکدانەوە و تێگەیشتن لە وێنەکە.

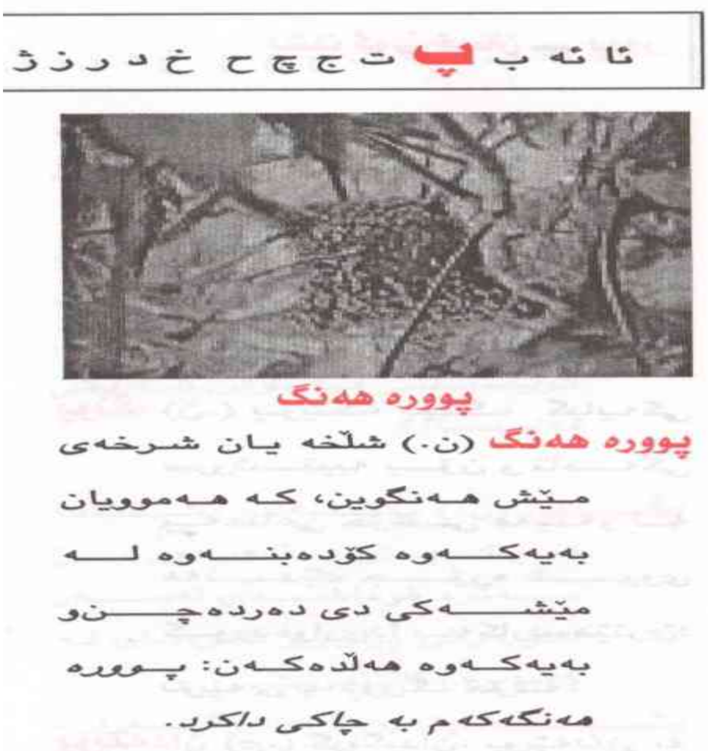
ئا ئە ب پ ت ج چ ح خ د ر ز ژ

پووره هەنگ

پووره هەنگ (ن.) شلّخە یان شرخەی مێش هەنگوین، کە هەموویان بەیەکەوە کۆدەبنەوە لە مێشەکی دی دەردەچن و بەیەکەوە هەلّدەکەن: پووره هەنگەکەم بە چاکی داکرد.

١١. ڕێژەی بەکارهێنانی وێنە لەناو فەرهەنگ دا لەگەڵ تەمەن پێچەوانە دەبێتەوە، تا منداڵ بچووکتر بێ ،وێنەی زیاتری بۆ دەستەبەر دەکرێ. تا لەڕووی تەمەنەوە گەورەتر بێ، ڕێژەی وێنەکان کەم دەکرێتەوە.

١.٨. کاریگەرییە باشەکانی وێنە:

لەکاریگەرییە باشەکانی وێنە ئەوەیە ئەو وشانەی کە وێنەیان هەیە:

1. خولیای خوێنەر دەجولێنێ بۆ گەڕان لەناو فەرهەنگ دا، بەمە خوێنەر توشی بێزاری نابێ چێژوەردەگرێ لە گەڕانەکەی دا. (احمد محمد المعتوق،٢٠٠٨،١٩٦).
2. لە ڕێگەی وێنەوە بەباشی و بەوردی ئاشنای جۆرە جیاوازەکانی پۆلێک دەبین. (حاج هنی محمد،٢٠١٤،١٣٣)
3. وێنەکان دەبنە هۆی زیادکردنی زانست و شارەزایی خوێنەر.
4. خوێنەر بۆ ماوەیەکی درێژتر ئەو یەکە و زانیارییەکانی لە یادگەیدا دەمێنێتەوە، کە وێنەیان هەبووە.
5. خوێنەران زوو تێدەگەن لە چەمکی ئەو وشەیە و ئەو بابەتانەی کە پەیوەندیان بەو وشەیەوە هەیە.

١. ٩. کاریگەرییە نەرێیەکانی وێنە:

لەکاریگەرییە نەرێیەکانی وێنە لەناو فەرهەنگ دا، دەکرێ، لەم چەندخاڵەدا کۆبکرێنەوە:

1. زۆری هێنانەوەی بەڵگەی وێنەیی لەناو فەرهەنگی چاپکراو دا خوێنەر واگوماندەبات بە مەبەستی بازرگانی کردنە بەفەرهەنگەکە: سەرنجڕاکێشانی خوێنەرە، بەمە خوێنەر دوور دەکەوێتەوە لەم جۆرە فەرهەنگانە.
2. زۆری وێنە لای تازەپێگەیشتوویێک هەندێجار لێکچوون و تێکەڵی لەچەمکەکان دروستدەکات.
3. کاتێک ژمارەیەکی زۆر لە وێنە دەخرێنە ناو فەرهەنگێکەوە بەمە کێش و قەبارەی فەرهەنگەکە زیاد دەکات و خوێنەر لە کاتی هەڵگرتن و بەکارهێنانی کێشی زۆر و قەبارەی گەورە توشی بێزاری دەبێ(احمد محمد المعتوق،٢٠٠٨،١٩٧).. تەنانەت لە فەرهەنگی سەرهێڵیش کاتێک دادەبەزێنرێ شوێنێکی زیاتر داگیردەکات.
4. بەکارهێنانی وێنەی تەنیا ڕەش و سپی زیانی دەرونی بە خوێنەر دەگەیەنێ؛ چونکە ڕەنگی ڕەش ڕەنگدانەوەی توڕەیی، ڕەشبینی، تاریکی، خەمۆکییە... (حاج هنی محمد،٢٠١٤،١٣٥)
5. ئەو فەرهەنگانەی ژمارەیەکی زۆر لە وێنە _ بەتایبەتی ڕەنگاوڕەنگ_ لەخۆوەدەگرن تێچوونی زۆرترە، چونکە دەبێ لەسەر کاغەزی تایبەت چاپبکرێ. دواتر کە دەکەوێتە بازاڕەوە نرخەکەی گران دەبێت و لەئەنجام دا کەمتر بڵاو دەبێ و بەڕێژەیەکی کەم خەڵک ئاشنای دەبن.

6. زۆری ڕێژەی وێنە کاریگەرییەکی خراپی هەیە لەسەر خوێنەری تازەپێگەیشتوو. ئەو جۆرە خوێنەرانە بەرەو ئەوە دەبات، کە هەر خەریکی سەیرکردن، هەڵدانەوەی لاپەڕەکان بن و چێژوەرگرتن بن لە وێنەکان، لەبڕی ئەوەی بگەڕێنەوە بۆ ئەو مەبەست و وشانەی کە ئەو وێنانەی بۆ دانراوە. (هەمان سەرچاوە،١٣٣)

٢. هونەری چاپ لە فەرهەنگ دا

٢. ١. چاپکردنی فەرهەنگ

بە شێوەیەکی گشتی مێژوی نوسینی فەرهەنگ کۆنترە لە مێژوی دانانی چاپەمەنی، فەرهەنگنووسی بۆ ماوەیەک هەر بە شێوەی دەستنوسی بووە، دواتر لە ساڵی (١٤٥٤) بەدواوە- واتە دوای دەرکەوتنی ئامێری چاپ- هەوڵ درا هەمو نوسینێک لەچاپ بدرێ، لە نێو ئەوانەش فەرهەنگ؛ بەڵام بەهۆی پێشکەوتنە خێراکان لە ئامێری چاپ و چاپەمەنیەکان دا، بۆنمونە:

لە ساڵی (١٩٦٤) چاپی خاڵدار دەرکەوت.

لە ساڵی(١٩٦٩)چاپی لەیزەری.

لە ساڵی (١٩٧٢)چاپی گەرمکەری.

لە ساڵی (١٩٨٤)چاپی حیبر پرژێن.

لە ساڵی(١٩٩٣)چاپی ژمارەیی.

لە ساڵی(٢٠٠٣)چاپی سێ ڕویی.(ar.m.wikipedia.org/wiki)

بەم هۆیەوە هونەری چاپیش پێشکەوتنی گەورەی بەخۆیەوە بینی. لە هەمان کات دا ڕەنگدانەوەی لەسەر فەرهەنگنوسیش هەبوو.

هەرچەندە دانان و داڕشتنی فەرهەنگ لەڕووی ناوەڕۆکەوە مەزن بێ، بەچاپ گەیاندنیشی بەباشترین شێوە کارێکی مەزنی ترە. ئێمە با هەر فەرهەنگی بەپێز و ڕەوان دابنێین؛ بەڵام کە چاپکردنی کەموکووڕی تێکەوت، ئەم فەرهەنگە کەمتر بڵاو دەبێ و خوێنەران لێی دەکشێنەوە.

لەکاتی چاپکردنی فەرهەنگ دەبێ دوو شت ڕەچاوبکرێ یەکەمیان: ئەو کاغەزەی فەرهەنگەکەی پێ چاپدەکرێ، دووەمیان: چۆنیەتی چاپکردنی ناوەڕۆکی فەرهەنگەکەیە.

هەرچەندە هەڵبژاردن و بەکارهێنانی کاغەز کاری چاپەمەنییەکانە؛ بەڵام فەرهەنگنووس دەبێ بزانێ، ئەو فەرهەنگەی کە دایناوە، پێویستی بە چ جۆرە کاغەزێکە بۆی بەکاربهێنرێ. بۆ نمونە:

کاغەزی زەرد یا بۆر بۆ ئەو فەرهەنگانەی کە وێنەیان تێدا نییە، یا ئەگەر هەشبێ لە جۆری کێشراوە بەدەست یا بە ڕەش و سپی گیراوە. لەسەرێکی ترەوە ((چاوی خوێنەر ماندوو ناکات)) (احمد محمد المعتوق،٢٠٢، ٢٠٠٨) لەگەڵ ئەوەش دا خۆڕاگرە لەگەڵ زۆر بەکارهێنان دا.

کاغەزی سفت و سپی بۆ ئەو فەرهەنگانە بەکاردێ کە وێنەیان تێدایە، چونکە دەبێ کاغەزەکەی تۆکمە بێ و وێنەکان بەجوانی لەسەریان دەربکەوێ، ڕەنگەکانی نەپرژێت بەم لاو بەو لا دا یا لە لایەکەی تری دا ڕەنگ بداتەوە. هەروەها وێنەکان توشی شێواوی نەبوون.

پەڕەکانی نابێ ئەوەندە تەنک بێ،ئەگەر شتێک لە دیوێک نوسرابێ یا وێنەیەک هەبێ،لە دیوەکەی تری دا دیاربێ. هەندێ فەرهەنگ هەن زۆر لەوەش تەنکترن بە ڕێژەیەک نەک هی دیوەکەی تر؛ بەڵکو هی پەڕەکەی تریش لێتەوە دیارە:

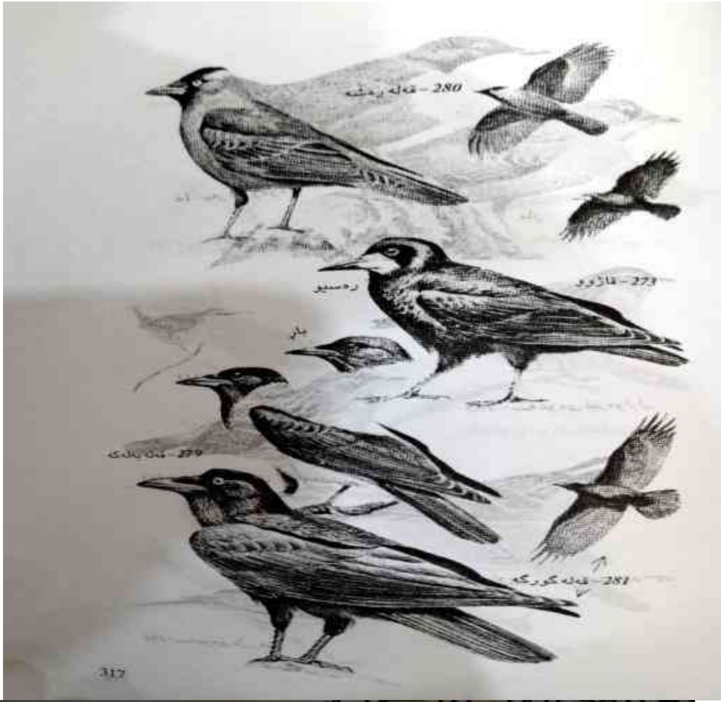

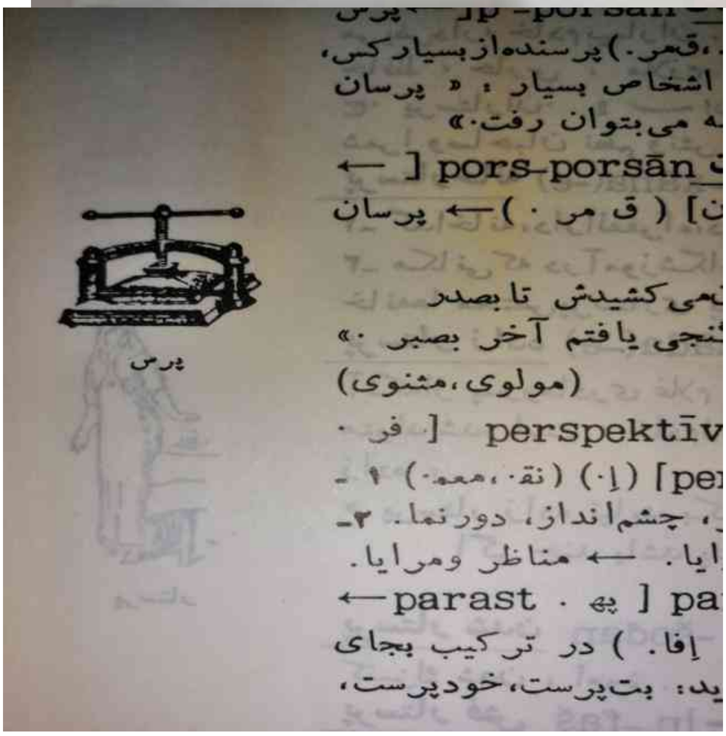
قمر.) پرسنده‌از بسیار کس،
اشخاص بسیار : « پرسان
به می‌بتوان رفت.»
←] pors-porsān
ن] (ق مر .) ← پرسان
می کشیدش تا بصدر
نجی یافتم آخر بصبر.»
(مولوی، مثنوی)
. فر] perspektīv
- ۱ (معم.، نق.) (۱.) [per
، چشم انداز، دورنما. ۲-
ایا. ← مناظر ومرایا.
← parast . په] pa
افا.) در ترکیب بجای
ید: بت‌پرست، خودپرست،

دەبێ قەبارەی پیت و قەبارەی لاپەڕەکانی لەگەڵ جۆری فەرهەنگەکە گونجاوبێ.

٢.٢. هونەرەکانی چاپ:

چۆنییەتی سودوەرگرتن لە بەکارهێنانی ئەم هونەرانەی چاپ لەکاتی نوسینەوە و چاپکردنی فەرهەنگ دا. بەگشتی دەبنە بنەمایەک بۆ سەرکەوتنی فەرهەنگ و گەیاندنی سودێکی زیاتر بە خوێنەر. وەک لێرەدا ئاماژەمان پێکردوە:

1. ڕێنووس: لێرە دا مەبەستمان لە ڕێنووس تەنیا ئەو لایەنە نییە، کە نابێ فەرهەنگ هەڵەی ڕێنووسی تیانەبێ، کە ئەمە شتێکە جێگەی گفتوگۆ نییە، کە دەبێ فەرهەنگ دوور بێ لە هەموو هەڵەیەکی ڕێنووسی، چونکە فەرهەنگ ئەو سەرچاوەیە (مرجع) یە، کە خوێنەرانی زگماک و بیانی بۆی دەگەڕێنەوە.

بەڵکو لێرەدا مەبەستمان لە ڕێنووس ئەو شێوە نووسینانەیە، کە هەڵدەبژێردرێن و بۆ چاپکردنی فەرهەنگ بەکاردەهێنرێن، نابێ لەو جۆرەبێ، کە ورد و تەختە، ئەم جۆرە دەبێتە هۆی تێکەڵ کردن و نەناسینەوەی پیتەکان، لە ئەنجام دا بەهەڵە تێگەیشتن دێنێتەئارا لای خوێنەر، یاخود خوێنەر توشی ڕاڕایی دەکات، یاخود پیتەکان درێژ بووبێتەوە کە دەبێتە زیاد بوونی لاپەڕەکان؛ بەڵام بە پێچەوانەوە باشی و جوانی و شێوەی چاپکردنەکەی دەبێتە هۆگربوونی خوێنەر فەرهەنگەوە و هەست نەکردن بەماندوویی لەکاتی گەڕانی لەناو فەرهەنگ دا.(هەمان سەرچاوە،٢٠٠)

2. وردی و درشتی: لە هەندێ فەرهەنگ دا. ڕێنوسێکی ئاسان و نافەرمی بەکاردەهێنرێت، بۆ نمونە بەپیتی ورد و درشت نوسراوە، بەم شێوەیە:(**EM-fas-is** بەرامبەر بە**emphasis)** یا **ep-PIR-ik-uhl)** بەرامبەر بە **empirical** (Halliday,2007,9) ، کە بەهۆی تەقەڵ(.) برگەکانی وشەیەك جیاکراوەتەوە، پیتە درشتەکانیش نیشانەی ئەوەیە، ئەو برگەیە هێزی سەرەکی وشەی دەکەوێتەسەر؛ بەڵام پیتە وردەکانیش نیشانەی ئەوەن، ئەو برگانە هێزی لاوەکی وشەیان کەوتوەتەسەر. کەواتە لەڕێگەی ڕێنوسەکەوە زانیاری زمانی دراوە.

3. بۆشایی: دەبێ فەرهەنگنووس ڕەچاوی بۆشایی نێوان وشە و دێر و ستوونەکان بکات، بەشێوەیەک بەبێ هۆکار بۆشایی جێنەهێڵێ.بۆشاییەکان زۆر گەورە نەبن، بەڵکو بەپێی پێویست بن، هەر وەک لە هەندێ فەرهەنگ دا پەیرەوکراوە.

فەرهەنگێکی وەک وێبستەر WEBSTER لە چاپی دووەمی دا بەدوو بەرگ بڵاو بوویەوە؛ بەڵام لە چاپی سێیەمی دا توانیان بیکەن بەیەک بەرگ، کە یەکێک لە هۆکارەکان بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە، دەسکاری پەراوێز و بۆشاییە زۆرەکانیان کردوە Herbert). Morton,1995, 38)

4. ژمارە یا ژمارەپێدان: ژمارەپێدان بە دوو شێوە لەناو فەرهەنگ دا دێت: یەکەم، ئەگەر وشەی هاوبێژ هەبێت. ئەوا لەژێر یەکترەوە ژمارەیان پێدەدرێ، جا هەندێجار بەهۆی جیاوازی بەشە ئاخاوتنە کاتێ ژمارەیان لەژێر یەکترەوە پێدەدرێ ، شێوازی دانانی ژمارەکەش یا پێش یەکە فەرهەنگییەکە دادەنرێ یاخود لە دوای وەک ئەمانە:

now[1] /naʊ/ *adv* **1 a** at this time; at present: *I had a headache this morning, but I'm all right now.* | *We used to live in Bristol but now we live in London.* | *A journey that used to take several weeks can now be made in a few hours.* **b** at the time just mentioned, e.g. in a story or an account of past events: *He opened the door. Now the noise was very loud.* **2** at the time just following the present; at once: *We've finished our dinner so now let's have some coffee.* | *Now for* (=now we will have) *the next question.* | *They'll be here any time now.* **3 a** (used to introduce a statement or question): *Now, I don't know if you'll agree with this, but I'd like to make a suggestion.* **b** (used to add force to a command, warning etc): *Now then, what's going on here?* | *Be careful, now!* | *Now, now, stop crying!* —compare THERE[3] **4** (used after an expression of time) calculating from or up to the present: *It hasn't been working properly for three weeks now.* | *It's now 27 years/It's 27 years now since he died.* **5 (every) now and then/now and again** at times; sometimes: *She meets her old boyfriend for a drink now and then.* | *I like to visit art galleries now and again.* **6 now ... now ...** sometimes ... and sometimes ...: *The market is very unstable, with prices now rising, now falling.*

now[2] *n* [U] the present time or moment: *Now is the time to tell him the truth.* | *The time for action is now!* | *Up to/Until now we've had no problems.* | *He should have finished by now.* | *As of now/From now on* (=starting now) *the bank will close at 3.30 pm.* | *Goodbye for now.*

now[3] also **now that** — *conj* because (something has happened): *Now (that) John's arrived, we can begin.*

[1]**cut•ting** *n* **1 :** something cut or cut off or out: as **a :** a section of a plant capable of developing into a new plant **b :** HARVEST 2 **2 :** something made by cutting; *esp* **:** RECORD 4

[2]**cutting** *adj* **1 :** designed for cutting **:** SHARP ⟨the *cutting* edge of a knife⟩ **2 :** piercingly cold ⟨a *cutting* wind⟩ **3 :** SARCASTIC **syn** see INCISIVE — **cut•ting•ly** \-iŋ-lē\ *adv*

یا بەهۆی دووری واتای یەکە فەرهەنگییەکانەوە ، لەژێر یەکترەوە ژمارەیان پێدەدرێ، وەک ئەمە:

1 ـ ئاوکردن ـ (مصتـ متـ) ڕشاندنی ئاو لە هەندێ شت (نان ، توتن ،...) بۆ نەرم بونەوە و خاو بونەوەیان. :: نانەکە ئاوکە و دایپۆشە ، توتنەکەیان ئاوکردوە ئیمشەو دایدەگرن.

2 ـ ئاوکردن ـ (مصتـ. لا .) 1ـ پەیدابونی زنچکاو لە کوان و برینناندا . 2 ـ فرمێسك کردنی چاو لەبەر نەخۆشی یا هۆی تر ، بە جۆرێ کە هەر لە چاوا قەتیس بمێنێ و وەك فرمێسکی گریان بە ڕومەتا نەیەتە خوار [1].(عەبدورەحمانی زەبیحی،١٣٦٧،٨٩)

بەڵام ئەگەر وشەی فرەواتا هەبێت، ئەوا هەر لەبەرامبەری دا واتاکانی بەدوای یەکدا ژمارەیان پێدەدرێ. وەک ئەمە:

(1) مصتـ.: مەصدەری تێکەڵاو (چاوگی لێکدراو) متـ.: متعدی (تێپەڕ). لا . : لازم (تێنەپەڕ)

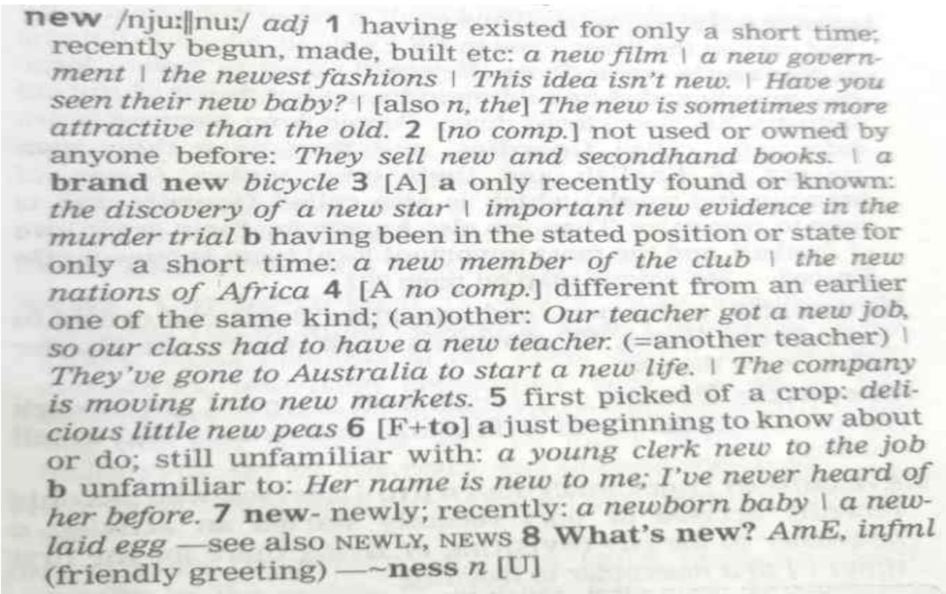

new /nju:‖nu:/ *adj* **1** having existed for only a short time; recently begun, made, built etc: *a new film* | *a new government* | *the newest fashions* | *This idea isn't new.* | *Have you seen their new baby?* | [also *n*, the] *The new is sometimes more attractive than the old.* **2** [*no comp.*] not used or owned by anyone before: *They sell new and secondhand books.* | *a* **brand new** *bicycle* **3** [A] **a** only recently found or known: *the discovery of a new star* | *important new evidence in the murder trial* **b** having been in the stated position or state for only a short time: *a new member of the club* | *the new nations of Africa* **4** [A *no comp.*] different from an earlier one of the same kind; (an)other: *Our teacher got a new job, so our class had to have a new teacher.* (=another teacher) | *They've gone to Australia to start a new life.* | *The company is moving into new markets.* **5** first picked of a crop: *delicious little new peas* **6** [F+**to**] **a** just beginning to know about or do; still unfamiliar with: *a young clerk new to the job* **b** unfamiliar to: *Her name is new to me; I've never heard of her before.* **7** **new-** newly; recently: *a newborn baby* | *a new-laid egg* —see also NEWLY, NEWS **8** **What's new?** *AmE, infml* (friendly greeting) —**~ness** *n* [U]

بەم جۆرە فەرهەنگنووس بەشێوەیەکی کارەکی خوێنەر ئاگاداردەکاتەوە لەو هاوبێژ و فرەواتایانەی لە فەرهەنگ داهەن.

4. کورتبڕی : ئەمەش بەچەند ڕێگەیەک ئەنجام دەدرێ:

یەکەم : لە ڕێگەی بەکارهێنانی هێما: هەندێک هێما هەیە لەناو فەرهەنگ دا (حسام الدين تاوريربت،٢٠١٦،١٠٤) ، کە فەرهەنگنووسەکان لە پێشەکی دا ئاماژەی پێدەدەن، بۆ چەند مەبەستێک لەناو فەرهەنگەکان دا بەکاریدێنن، لەوانە بۆ: ((خوازە، ئیدیەم، دژواتاکان...)) لە بریتی ئەوەی ئەم وشانە بنوسرینەوە، بە تاکە هێمایەک دەنوێنرێ. کە هەم کات و شوێنی کەمتری پێویستە، جگە لەوەی کە هێما زووتر تێبینی دەکرێ.

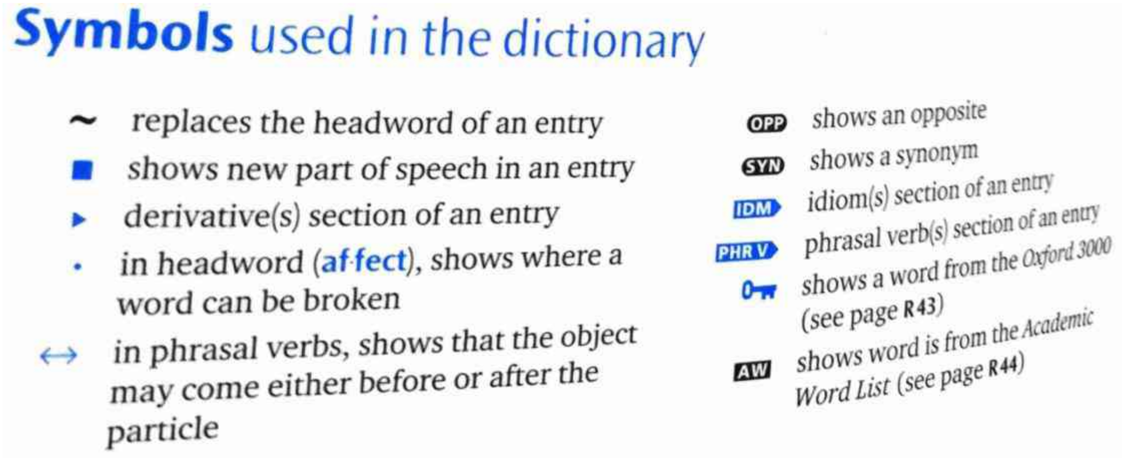

Symbols used in the dictionary

~ replaces the headword of an entry
■ shows new part of speech in an entry
▶ derivative(s) section of an entry
• in headword (af·fect), shows where a word can be broken
↔ in phrasal verbs, shows that the object may come either before or after the particle
OPP shows an opposite
SYN shows a synonym
IDM idiom(s) section of an entry
PHR V phrasal verb(s) section of an entry
O-w shows a word from the *Oxford 3000* (see page **R43**)
AW shows word is from the *Academic Word List* (see page **R44**)

هەروەک لە هەندێک فەرهەنگ دا پەیڕەوکراوە.بۆ نمونە:

لە هەندێک فەرهەنگ دا نوسینی سێ خاڵ بەم شێوەیە ... بەواتای ئەوە دێت، کە وشەیەک لادراوە.

یاخود ئەم نیشانەیە ~ بەواتای ئەوە دێت، کە وشەکە دوبارەیە.

دووەم بەکارهێنانی دوو پیت: مەبەست لەم ڕێگەیە وەرگرتنی پیتی یەکەم و دووەمی ناوی کتێبەکانە، لە بری ناوی کتێبەکە بەتەواوی بنوسرێتەوە.

سێیەم ڕێگا بەکارهێنانی نازناو: لەم ڕێگەیەدا تەنیا نازناوی نوسەرەکە دەنوسرێ، کە ئەو دەقەی لێوەرگیراوە.

5. خاڵبەندی: بەکارهێنانی خاڵبەندی بۆ ناو فەرهەنگ گرنگی و بایەخی خۆی هەیە. خاڵبەندی هاوکارییەکی باشی فەرهەنگنووس دەکات لە نێوان ئەو وشە و شرۆڤە و لێکدانەوانەی کە لەناو فەرهەنگەکەی دا دەیخاتەڕوو. پێویستە فەرهەنگنووس بە دروستی و شارەزایانە خاڵبەندی بەکاربخات.

لە هەندێك فەرهەنگ، کە بۆ منداڵان بەکاردێت. بەشەکانی وشەی دارێژراو یا لێکدراو لەیەکتری بۆ جیا دەکەنەوە لە ڕێگەی خاڵبەندییەوە، هەر وەك لە زمانی ئینگلیزی ئەمە پەیڕەو کراوە، بەتایبەتی لە هەندێ فەرهەنگی منداڵان دا.

6. نووسینی لار: ئەم هونەرە تەنیا بۆ ڕستەی ڕوونکەرەوە بەکاردێت لەفەرهەنگە ئینگلیزییەکان دا، کاتێک وشەیەک یا یەکەیەکی فەرهەنگی پێویستی بە ڕستەیەکە تێیدا بهێنرێتەوە لەناو فەرهەنگەکەدا. بەم جۆرە خوێنەر دەتوانێ جیاکاری بکات: لە نێوان ئەو ڕستانەی بۆ ڕوونکردنەوەن و ئەو ڕستانەشی شرۆڤە و لێکدانەوەی ناو فەرهەنگن.

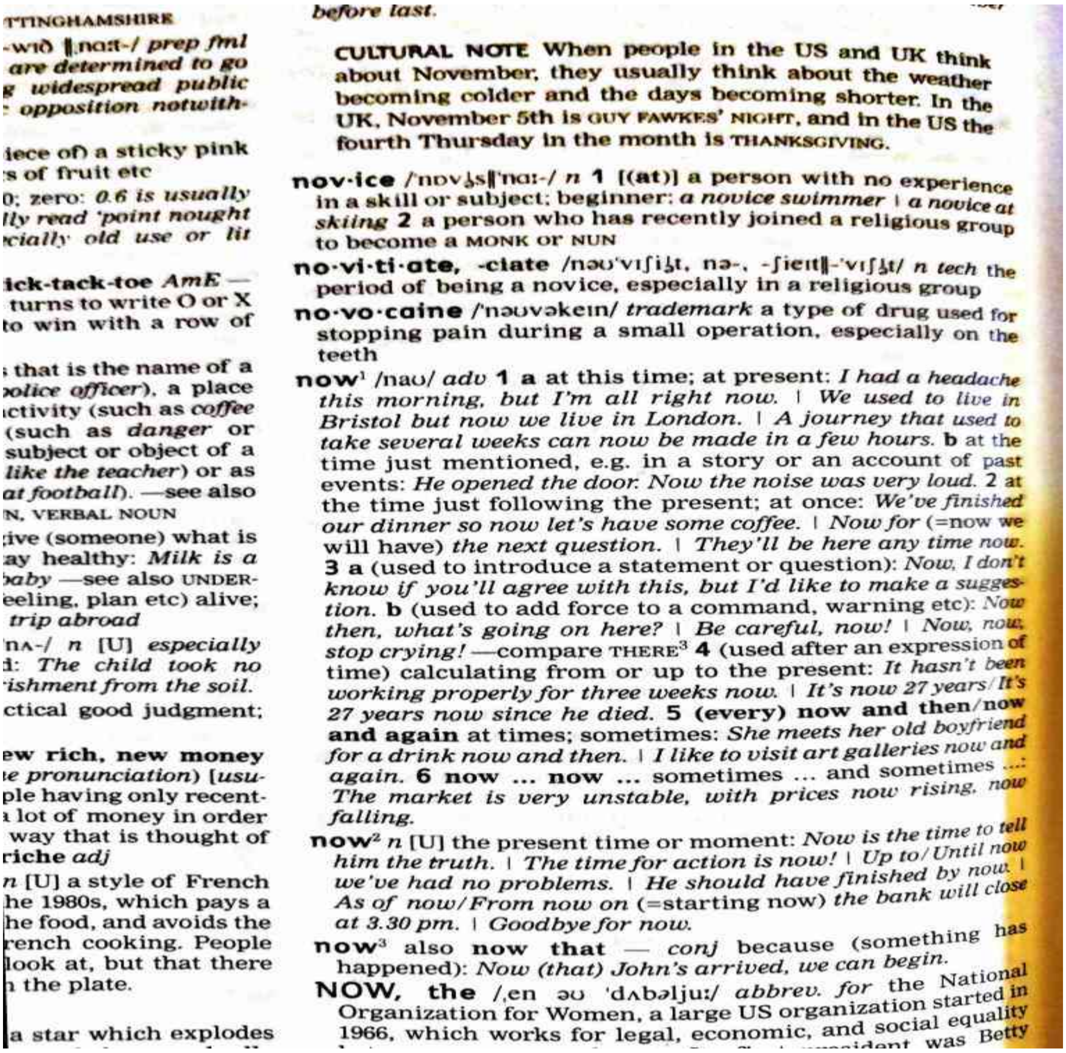
before last.

CULTURAL NOTE When people in the US and UK think about November, they usually think about the weather becoming colder and the days becoming shorter. In the UK, November 5th is GUY FAWKES' NIGHT, and in the US the fourth Thursday in the month is THANKSGIVING.

nov·ice /ˈnɒvɪ̈s‖ˈnɑː-/ *n* **1** **[(at)]** a person with no experience in a skill or subject; beginner: *a novice swimmer* | *a novice at skiing* **2** a person who has recently joined a religious group to become a MONK or NUN

no·vi·ti·ate, -ciate /nəʊˈvɪʃiɪ̈t, nə-, -ʃieɪt‖-ˈvɪʃɪ̈t/ *n tech* the period of being a novice, especially in a religious group

no·vo·caine /ˈnəʊvəkeɪn/ *trademark* a type of drug used for stopping pain during a small operation, especially on the teeth

now[1] /naʊ/ *adv* **1** **a** at this time; at present: *I had a headache this morning, but I'm all right now.* | *We used to live in Bristol but now we live in London.* | *A journey that used to take several weeks can now be made in a few hours.* **b** at the time just mentioned, e.g. in a story or an account of past events: *He opened the door. Now the noise was very loud.* **2** at the time just following the present; at once: *We've finished our dinner so now let's have some coffee.* | *Now for* (=now we will have) *the next question.* | *They'll be here any time now.* **3** **a** (used to introduce a statement or question): *Now, I don't know if you'll agree with this, but I'd like to make a suggestion.* **b** (used to add force to a command, warning etc): *Now then, what's going on here?* | *Be careful, now!* | *Now, now, stop crying!* —compare THERE[3] **4** (used after an expression of time) calculating from or up to the present: *It hasn't been working properly for three weeks now.* | *It's now 27 years/It's 27 years now since he died.* **5** **(every) now and then/now and again** at times; sometimes: *She meets her old boyfriend for a drink now and then.* | *I like to visit art galleries now and again.* **6** **now ... now ...** sometimes ... and sometimes ...: *The market is very unstable, with prices now rising, now falling.*

now[2] *n* [U] the present time or moment: *Now is the time to tell him the truth.* | *The time for action is now!* | *Up to/Until now we've had no problems.* | *He should have finished by now.* | *As of now/From now on* (=starting now) *the bank will close at 3.30 pm.* | *Goodbye for now.*

now[3] also **now that** — *conj* because (something has happened): *Now (that) John's arrived, we can begin.*

NOW, the /ˌen əʊ ˈdʌbəljuː/ *abbrev. for* the National Organization for Women, a large US organization started in 1966, which works for legal, economic, and social equality

7. ڕەشی ئاسایی: ئەم هونەرە دەتوانرێ بۆ نووسینەوەی هەموو ناواخنی فەرهەنگەکە بەکاردێت، جگە لە چەند بارێک دا نەبێ. کە خاڵەکانی تر دەیانگرێتەوە.

8. دەرخستنی یەکە فەرهەنگیەکان : ئەمەش بە چوار شێوە دەبینرێ لە فەرهەنگەکان دا:

یەکەم: ڕەشی تێر: بەکارهێنانی ئەم هونەرە لە چاپی ڕەش و سپی دا تەنیا بۆ لێکسیمەکان بەکاردێ. بۆ ئەوەی خوێنەر بەخێرایی و بە ئاسانی تێبینیان بکات و لێکسیمەکان لە نوسینەکانی تری ناواخنی فەرهەنگەکە جیا بکاتەوە. ئەمە لەزۆربەی فەرهەنگە کوردییەکان و فەرهەنگی زمانانی تریش ڕەچاوکراوە.

دووەم: سوور یا شین: بەکارهێنانی یەکێک لەم دوو ڕەنگە لە چاپی ڕەنگاوڕەنگ دا بۆ لێکسیمەکان بەکاردێ. واتە هەمان ئەرکی ڕەشی تێری هەیە، کە بەگشتی ڕەنگی سوور بەکاردێ، هەروەک لە هەندێ فەرهەنگی کوردی دا پەیڕەوکراوە.

هەندێک جاریش ڕەنگی شین بەکاردێ بۆ هەمان مەبەست. بەکارهێنانی ڕەنگی سوور و شین لە بڕی ڕەشی تێر، لە ڕووی هونەرییەوە پەسەندترە؛ چونکە شوێنێکی کەمتر داگیردەکات. لە بەرامبەر دا ڕەشی تێر شوێنێکی زیاتر دادەگرێ؛ بەڵام لەڕووی خەرجییەوە بێگومان بەکارهێنانی چاپی ڕەش و سپی هەرزانترە لە چاپی ڕەنگاوڕەنگ.

سێیەم : قەبارە گەورەکردن: لە هەندێک فەرهەنگ دا جگە لەوەی ڕەنگی ڕەشی تێر بەکاردێن بۆ زەق کردنەوەی یەکە فەرهەنگیەکان، قەبارەکەشی گەورەدەکەن هەر بۆ جەخت کردنێکی زیاتر لەهەمان ئامانج.

چوارەم: پێشخستن: ئەم هونەرە بریتییە لە پێشخستنی لێکسیمەکان بە ئەندازەی پیتێک یا دوو پیت، واتە هێنانە دەرەوەی لێکسیمەکان لەستوونەکانی سەرتاپای لاپەڕەکانی فەرهەنگەکە. بەمەبەستی زوو تێبینی کردنی لەلایەن خوێنەرەوە.

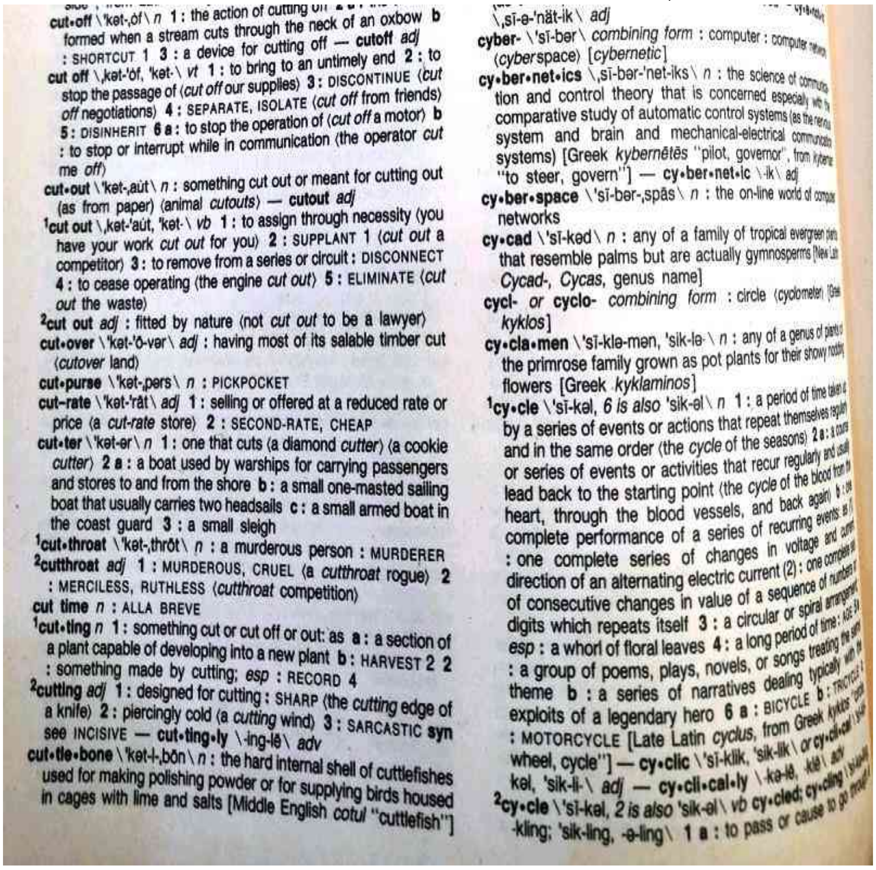
cut•off \'kət-,ȯf\ *n* **1** : the action of cutting off **b** formed when a stream cuts through the neck of an oxbow — **cutoff** *adj* : SHORTCUT 1 **3** : a device for cutting off
cut off \,kət-'ȯf, 'kət-\ *vt* **1** : to bring to an untimely end **2** : to stop the passage of ⟨*cut off* our supplies⟩ **3** : DISCONTINUE ⟨*cut off* negotiations⟩ **4** : SEPARATE, ISOLATE ⟨*cut off* from friends⟩ **5** : DISINHERIT **6 a** : to stop the operation of ⟨*cut off* a motor⟩ **b** : to stop or interrupt while in communication ⟨the operator *cut* me *off*⟩
cut•out \'kət-,au̇t\ *n* : something cut out or meant for cutting out (as from paper) ⟨animal *cutouts*⟩ — **cutout** *adj*
[1]**cut out** \,kət-'au̇t, 'kət-\ *vb* **1** : to assign through necessity ⟨you have your work *cut out* for you⟩ **2** : SUPPLANT 1 ⟨*cut out* a competitor⟩ **3** : to remove from a series or circuit : DISCONNECT **4** : to cease operating ⟨the engine *cut out*⟩ **5** : ELIMINATE ⟨*cut out* the waste⟩
[2]**cut out** *adj* : fitted by nature ⟨not *cut out* to be a lawyer⟩
cut•over \'kət-'ō-vər\ *adj* : having most of its salable timber cut ⟨*cutover* land⟩
cut•purse \'kət-,pərs\ *n* : PICKPOCKET
cut–rate \'kət-'rāt\ *adj* **1** : selling or offered at a reduced rate or price ⟨a *cut-rate* store⟩ **2** : SECOND-RATE, CHEAP
cut•ter \'kət-ər\ *n* **1** : one that cuts ⟨a diamond *cutter*⟩ ⟨a cookie *cutter*⟩ **2 a** : a boat used by warships for carrying passengers and stores to and from the shore **b** : a small one-masted sailing boat that usually carries two headsails **c** : a small armed boat in the coast guard **3** : a small sleigh
[1]**cut•throat** \'kət-,thrōt\ *n* : a murderous person : MURDERER
[2]**cutthroat** *adj* **1** : MURDEROUS, CRUEL ⟨a *cutthroat* rogue⟩ **2** : MERCILESS, RUTHLESS ⟨*cutthroat* competition⟩
cut time *n* : ALLA BREVE
[1]**cut•ting** *n* **1** : something cut or cut off or out: as **a** : a section of a plant capable of developing into a new plant **b** : HARVEST 2 **2** : something made by cutting; *esp* : RECORD 4
[2]**cutting** *adj* **1** : designed for cutting : SHARP ⟨the *cutting* edge of a knife⟩ **2** : piercingly cold ⟨a *cutting* wind⟩ **3** : SARCASTIC **syn** see INCISIVE — **cut•ting•ly** \-iŋ-lē\ *adv*
cut•tle•bone \'kət-l-,bōn\ *n* : the hard internal shell of cuttlefishes used for making polishing powder or for supplying birds housed in cages with lime and salts [Middle English *cotul* "cuttlefish"]

\,sī-ə-'nät-ik\ *adj*
cyber- \'sī-bər\ *combining form* : computer : computer network ⟨*cyber*space⟩ [*cybernetic*]
cy•ber•net•ics \,sī-bər-'net-iks\ *n* : the science of communication and control theory that is concerned especially with the comparative study of automatic control systems (as the nervous system and brain and mechanical-electrical communication systems) [Greek *kybernētēs* "pilot, governor", from *kybernan* "to steer, govern"] — **cy•ber•net•ic** \-ik\ *adj*
cy•ber•space \'sī-bər-,spās\ *n* : the on-line world of computer networks
cy•cad \'sī-kəd\ *n* : any of a family of tropical evergreen plants that resemble palms but are actually gymnosperms [New Latin *Cycad-*, *Cycas*, genus name]
cycl- *or* **cyclo-** *combining form* : circle ⟨cyclometer⟩ [Greek *kyklos*]
cy•cla•men \'sī-klə-mən, 'sik-lə-\ *n* : any of a genus of plants of the primrose family grown as pot plants for their showy nodding flowers [Greek *kyklaminos*]
[1]**cy•cle** \'sī-kəl, *6 is also* 'sik-əl\ *n* **1** : a period of time taken up by a series of events or actions that repeat themselves regularly and in the same order ⟨the *cycle* of the seasons⟩ **2 a** : a course or series of events or activities that recur regularly and usually lead back to the starting point ⟨the *cycle* of the blood from the heart, through the blood vessels, and back again⟩ **b** : one complete performance of a series of recurring events: as (1) : one complete series of changes in voltage and current direction of an alternating electric current (2) : one complete set of consecutive changes in value of a sequence of numbers or digits which repeats itself **3** : a circular or spiral arrangement; *esp* : a whorl of floral leaves **4** : a long period of time: AGE **5 a** : a group of poems, plays, novels, or songs treating the same theme **b** : a series of narratives dealing typically with the exploits of a legendary hero **6 a** : BICYCLE **b** : TRICYCLE **c** : MOTORCYCLE [Late Latin *cyclus*, from Greek *kyklos* "circle, wheel, cycle"] — **cy•clic** \'sī-klik, 'sik-lik\ *or* **cy•cli•cal** \-kəl, 'sik-li-\ *adj* — **cy•cli•cal•ly** \-kə-lē, -klē\ *adv*
[2]**cy•cle** \'sī-kəl, *2 is also* 'sik-əl\ *vb* **cy•cled; cy•cling** \-kliŋ; 'sik-liŋ, -ə-liŋ\ **1 a** : to pass or cause to go through

9. دەروازەی فەرهەنگی: ئەو دوو یەکە فەرهەنگییە کە لەلای ڕاست یا چەپی بەشی سەرەوەی لاپەڕە فەرهەنگەکان دەنوسرێن. مەبەست یەکەم یەکە ئەوەیە کە ئەو لاپەڕەیە لە لێکدانەوەی ئەو یەکەوە دەستپێدەکات مەبەست لە دووەم یەکەش ئەوەیە کە ئەو لاپەڕەیە لە لێکدانەوەی ئەو یەکەوە کۆتایی دێت. ئەم هونەرەش بۆ ئەوەیە کە خوێنەر بەخێرایی بگات بەو وشەیەی بەدوای دادەگەڕێت. تەنیا بە تێبینی کردنی سەرەوەی لاپەڕەکان.

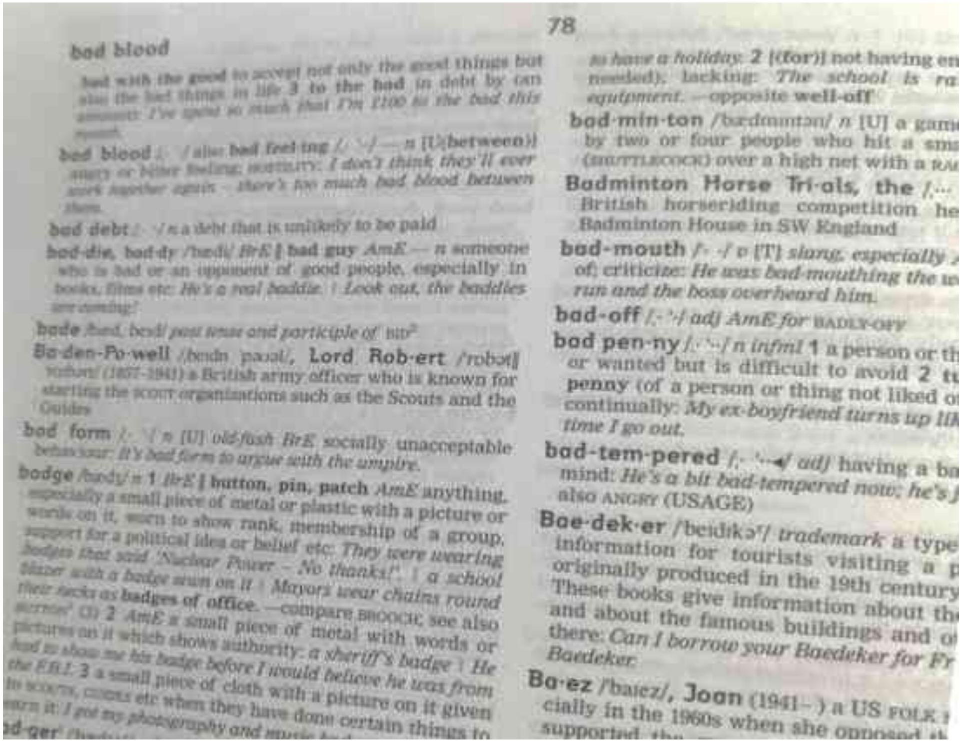
78

bad blood

[illegible] to the bad in debt by [illegible] I'm £100 to the bad this [illegible]

bad blood /ˌ· ˈ·/ also bad feel·ing /ˌ· ˈ··/ — n [U(between)] [illegible] I don't think they'll ever work together again – there's too much bad blood between them.

bad debt /ˌ· ˈ·/ n a debt that is unlikely to be paid

bad·die, bad·dy /ˈbædi/ BrE ‖ bad guy AmE — n someone who is bad or an opponent of good people, especially in books, films etc: He's a real baddie. | Look out, the baddies are coming!

bade /bæd, beɪd/ past tense and participle of BID²

Ba·den-Po·well /ˌbeɪdn ˈpəʊəl/, Lord Rob·ert /ˈrɒbət‖ [illegible] (1857–1941) a British army officer who is known for starting the scout organizations such as the Scouts and the Guides

bad form /ˌ· ˈ·/ n [U] old-fash BrE socially unacceptable behaviour: It's bad form to argue with the umpire.

bodge /bædʒ/ n 1 BrE ‖ button, pin, patch AmE anything, especially a small piece of metal or plastic with a picture or words on it, worn to show rank, membership of a group, support for a political idea or belief etc: They were wearing badges that said 'Nuclear Power – No thanks!' | a school blazer with a badge sewn on it | Mayors wear chains round their necks as badges of office. —compare BROOCH; see also [illegible] 2 AmE a small piece of metal with words or pictures on it which shows authority: a sheriff's badge | He had to show me his badge before I would believe he was from the F.B.I. 3 a small piece of cloth with a picture on it given to scouts, [illegible] etc when they have done certain things to earn it: I got my photography and music bad[illegible]

[illegible] to have a holiday. 2 [(for)] not having en[illegible] needed); lacking: The school is ra[illegible] equipment. —opposite well-off

bad·min·ton /ˈbædmɪntən/ n [U] a gam[illegible] by two or four people who hit a sm[illegible] (SHUTTLECOCK) over a high net with a RA[illegible]

Badminton Horse Tri·als, the /ˌ··· [illegible] British horseriding competition he[illegible] Badminton House in SW England

bad-mouth /ˈ· ·/ v [T] slang, especially [illegible] of; criticize: He was bad-mouthing the w[illegible] run and the boss overheard him.

bad-off /ˌ· ˈ·/ adj AmE for BADLY-OFF

bad pen·ny /ˌ· ˈ··/ n infml 1 a person or th[illegible] or wanted but is difficult to avoid 2 tu[illegible] penny (of a person or thing not liked o[illegible] continually: My ex-boyfriend turns up li[illegible] time I go out.

bad-tem·pered /ˌ· ˈ··◂/ adj having a ba[illegible] mind: He's a bit bad-tempered now; he's [illegible] also ANGRY (USAGE)

Bae·dek·er /ˈbeɪdɪkəʳ/ trademark a type [illegible] information for tourists visiting a p[illegible] originally produced in the 19th century [illegible] These books give information about th[illegible] and about the famous buildings and o[illegible] there: Can I borrow your Baedeker for Fr[illegible] Baedeker.

Ba·ez /ˈbaɪez/, Joan (1941–) a US FOLK [illegible] cially in the 1960s when she opposed [illegible] supported [illegible]

10. ڕیزبەندی: مەبەست لە ڕیزبەندی ڕێکخستنی یەکە فەرهەنگییەکانە بە پێی جۆرێک لە جۆرەکانی ڕێبازەکانی ڕیزبەندی (ابراهیم صبیح و،٢٠٠٥، 35-36)،(محمد عبدالحفیظ العریان،1984، 32)، کە بەگشتی ڕێبازی ئەلفوبێ پەیڕەودەکرێ، هەر فەرهەنگنووسێکیش بە پێی ئەلفوبێ زمانەکەی خۆی ئەمە ئەنجام دەدات. لەم ڕیزبەندییە دا یەکە فەرهەنگییەکان سەرەتا بەپێی پیتی یەکەمیان لەژێر یەکترەوە ڕیزدەکرێن دواتر ڕەچاوی پیتی دووەم و سێیەم... دەکرێ و لەگەڵ یەکتری بەراورد دەکرێن، بۆ ئەوەی جارێکی تر یەکە فەرهەنگییەکان لە ناوخۆیان دا ڕیزبکرێنەوە.

11. شێوە و ڕەنگ و قەبارەی پیتەکان گونجاو بێ، بە پێی تەمەنەکان. بۆ نمونە: بۆ تەمەنی منداڵان دەبێ، جەخت لەسەر گەورەیی و سەرنجڕاکێشانی پیتەکان بکرێ.

ئەمە هێڵە گشتییەکەی ڕیزبەندی ئەلفوبێیە؛ بەڵام هەندێجار لادانێک تێبینی دەکرێ، ئەمە بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە، کە هەندێ فەرهەنگنووس ئەو یەکە فەرهەنگییانەی، زۆر چالاکن لە زمانەکە، واتە لەسەرەتای چەندین پێکهاتەی تری زمانەکە بەشدارن، یاخود چەندین ڕێژەی ناوێزەیان هەیە. بۆیە لەبەر بوونی ئەم جۆرە پەیوەندییە، فەرهەنگنووسەکە هەوڵدەدات هەموو ئەو پێکهاتە و ڕێژانە لە یەک شوێن دا کۆبکاتەوە بەدوای یەک دا و لەهەمان کات دا ڕەچاوی ڕیزبەندی ئەلفوبێ بەشە دووەمەکان لەگەڵ یەکتری دا دەکرێن .

٢.٣. کاریگەرییە ئەرێیەکانی چاپ لەناو فەرهەنگ دا:

لەو کاریگەرییە ئەرێیانەی چاپ لەناو فەرهەنگ دا بەسەر خوێنەر دا بەجێیدێڵێ، دەتوانرێ لەچەند خاڵێک دا بخرێتەڕوو:

1. لە ڕێگەی ئەم هێما و نیشانانەی چاپەوە خوێنەر بەشێوەیەکی کارەکی ئاشنا دەبێت، بە کۆمەڵێ چەمکی واتاسازی، ئەگەر بەشێوەیەکی تیۆریش شارەزایی لێیان نەبووبێ، لەوانە: (فرەواتا، هاوبێژی، ئیدیەم...)، کەواتە ئەم لایەنە هونەرییە ڕۆڵی لە دەبێ لە دەرخستنی تایبەتمەندی زمانی.
2. لە ڕێگەی ئەم هونەرانەی چاپەوە خوێنەر کاتێکی زۆری بۆ دەگەڕێتەوە، لە کاتی گەڕانی بەناو فەرهەنگ دا.
3. باشی و جوانی هونەرەکانی چاپ سەرنجی خوێنەر زیاتر ڕادەکێشێ، خوێنەر هەست بە ماندوبوون ناکات.

٢.٤. کاریگەرییە نەرێیەکانی چاپ لەناو فەرهەنگ دا:

لەکاریگەرییە نەرێیەکانی چاپ لەسەر خوێنەر کاتێک چاپی فەرهەنگ خراپ بێ، یا بەباشی ئەم هونەرەپەیڕەو نەکرابێ، دەتوانرێ لەچەند خاڵێک دا نیشان بدرێت:

1. بە فیڕۆچوونی کاتی خوێنەر.
2. خوێنەر توشی ماندووبوونێکی زیاتر دەکات، هەندێجاریش توشی دڵەڕاوکێی دەکات.
3. بێبەشبوونی خوێنەر لە زۆر زانیاری زمانی.

4. دەرنەکەوتن و جیانەبونەوەی هەندێ بابەت و بیرۆکە.

٢ .٥. هونەری وێنە و چاپ لە فەرهەنگ دا

دوای ئەوەی گرنگی و بنەما و کاریگەرییەکانی هەر یەکە لەو دوو هونەرە لە بابەتەکانی پێشوو دا خرانەڕوو. ماوەتەوە بڵێین ئەم دوو هونەرە چی کۆیان دەکاتەوە و چیشە جیایان دەکاتەوە.

ئەوەی ئەم دوو هونەرە کۆدەکاتەوە:

ئەوەیە ئەوانە هونەرێکن یا کارێکن دوای ئەوە دێن و دەستپێدەکەن، کە فەرهەنگنووس ڕەشنووسی فەرهەنگەکەی لە ڕووی تیۆرییەوە ئامادە کردبێت، واتە بەپێی بنەماکانی فەرهەنگناسی؛ بەڵام وا باشترە فەرهەنگنووس خۆی لەڕەشنووسەکەی دا، پێشنیاز یا ئاماژە دابنێ، یا شوێنێک بەجێبهێڵێ، بۆ پێویستی وێنە لەم شوێنەدا. هەروەها لەڕەشنووسەکەی دا خۆی لێکسیم و لێماکان دیاری بکات. جا لەڕێگەی هێڵ لەژێردانان بێ، یا نوسینی بێ بەڕەنگێکی جیاوازتر، یا ڕەنگ پیاکێشان بێ. جگە لەوەی خۆی ژمارە بۆ فرەواتا و هاوبێژەکان دابنێ، هێماکانیش بەکاربێنێ. دوای ئەوە ئەو هونەرانەی تر دەکەونەسەر ئەو شوێن و ئەو کەسەی کە ئەو فەرهەنگە بەکۆمپیتەر دەنوسێتەوە.

ئەوەی ئەم دوو هونەرەش جیا دەکاتەوە ئەوەیە:

- هەموو وێنەیەک ناتوانرێ لەڕێگەی ئامێری کۆمپیتەرەوە بەرهەم بهێنرێ، چونکە وێنە هەیە گیراوە، واتە لە واقیع وەرگیراوە، یا بە دەست کێشراوە؛ بەڵام هونەری چاپ تەنیا لەڕێگەی ئامێری کۆمپیتەرەوە ئەنجام دەدرێ.
- هونەرەکانی چاپ لەسەرتاپای فەرهەنگەکە پەیڕەو دەکرێ؛ بەڵام هونەری وێنە بەم شێوەیە نییە، چونکە بەپێی پێویستی تەمەن و جۆری فەرهەنگ لەناوەوەی فەرهەنگەکە دەردەکەوێت.

ئەنجامی لێکۆڵینەوەکە:

1. دەرکەوتنی کۆمەڵێ بنەما بۆ هونەری وێنە و چاپ لە فەرهەنگ.
2. بە جێهێشتنی کۆمەڵێ کاریگەری ئەرێنی و نەرێنی ئەم دوو هونەرە بەسەر خوێنەر.
3. بە بایەخدان بەم دوو لایەنە هونەرییە لە فەرهەنگ دا خوێنەر زیاتر سوودمەند دەبێ، چێژێکی زیاتر و کەمتر هەست بە ماندوبوون دەکات.
4. لە ئەنجامی ئەم لێکۆڵینەوەیە، لەکاتی کۆکردنەوەی وێنەکان دا بۆم دەرکەوت، کە ژمارەیەکی زۆر کەم لە فەرهەنگە کوردییە چاپکراوەکان وێنەیان بەکارهێناوە. بەڵام لە فەرهەنگەکانی سەر هێڵ زیاتر بەکارهاتون.
5. پێشخستنی هونەری چاپ کار دەکات لەڕووی گەڕانەوەی کات بۆ خوێنەر.

پێشنیاز:

- فەرهەنگنووسەکانی کورد دەتوانن سوود لە ئەزمونی فەرهەنگە پێشکەوتووەکان وەربگرن.
- دامەزراندنی دەزگایەکی فەرهەنگنووسین بۆ زمانی کوردی.

سەرچاوەکان:

کوردی:

1. ئەحمەد بەحری، ٢٠٠١ ، فەرهەنگی باڵندە، هەولێر، چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە.
2. ئەورەحمانی حاجی مارف،1987، لەبواری فەرهەنگنووسی کوردی دا، بغداد، مطبعة الرومان.
3. جەمال نەبەز،٢٠٠١ ، بەبۆنەی 'سیمیناری قاموسی کوردی' یەوە، هەولێر، نوسەری نوێ(١٩).
4. عەبدورەحمانی زەبیحی،1367، قامووسی زبانی کورد، بڵاوکردنەوەی فەرهەنگ و ئەدەبیاتی کوردی ئینتشاراتی (سەلاحەدینی ئەییووبی).
5. کۆمەڵێك مامۆستا ، 2007 ، فەرهەنگی هەراشان کوردی ـ کوردی. هەولێر: کۆڕی زانیاری کوردستان .
6. میدیا مراد محمدامین،٢٠٠٩ ، لێکدان و خستنەپاڵ لە زمانی کوردی دا، لێکۆڵینەوەیەکی لێکسیکۆلۆجییە،نامەی ماستەر، زانکۆی سەلاحەدین، کۆلێجی زمان.

عەرەبی:

7. ابراهيم صبيح و، (د.)، سعود عبدالجابر (د.)، كامل ولويل(د.)، مامون جرار(د.) (2005). المدخل الى دراسة العربية. (ط 2)، عمان: دار الحامد .

8. احمد محمد المعتوق،٢٠٠٨، المعاجم اللغوية العربية، ط١ ، بيروت، دار النهضة العربية.
9. حاج هنى محمد،٢٠١٤،الصورة في المعاجم اللغوية- ابعاد توضيفها و صعوبات استخدامها،-١٢٥-١٤٤،مجلة ممارسات اللغوية، عدد (٥)،الجزائر.
10. حسام الدين تاوريريت، ٢٠١٦،استخدام الشواهد بين "المعجم الوسيط"و"Merriam Webster dictionary"دراسة مقارنة،اطروحةالدكتوراه،جامعة قاصدي مرباح – ورقلة- ، الجزائر.
11. حكمت كشلى،٢٠٠٢، تطور المعجم العربي من المطلع القرن التاسع العشر من عام ١٩٥٠م (دراسة – تحليل- نقد) طبعةالاولى، بيروت، دار المنهل اللبناني.
12. على قاسمى،١٩٩١، علم اللغة و صناعة المعجم ،ط:٢، جامعة الملک السعود، الرياض.
13. ف بالمر،1981،ت: مجيد الماشطة،١٩٨٥، علم الدلالة، بغداد،كلية الاداب ، جامعة المستنصرية.
14. محمد عبدالحفيظ العريان، (د.) (1984)، المعاجم العربية المجنسة، مصر: دار المسلم.
15. محمد على خولى،١٩٨٦،معجم علم اللغة التطبيقي، ط١، مكتبة لبنان.
16. محمد محمد يونس على،٢٠٠٧ ، المعنى و ظلال المعنى، انظمة الدلالة اللغة العربية،ط٢، بيروت، لبنان.

فارسى:

17. حسن انورى، ١٣٨٢، فرهنگ بزرگ سخن، چاپخانهء مهارت،تهران.
18. محمد بندر ريگى، ١٣٧٨، فرهنگ بندر ريگى(عربى به فارس)، تهران.

ئینگلیزی:

19. Halliday, M. A. K. Colin Yallop, (2007) Lexicology, A short Introduction, London Cromwell press.
20. Herbert Morton, 1995, The story of Webster's Third: Phlip Gove's controversial Dictionary and Its Critics, Cambridge University.
21. Joanna Turnbull, 2010, Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, Oxford University Press.
22. Addison Wesley Longman Limited, 1998, Longman Dictionary, Spain, Cyfosa, Barcelona.
23. Merriam- Webster, 2003, Webster's New Explorer College Dictionary, Federal Street Press.

ئینتەرنێت:

24. ar.m.wikipedia.org/wiki
25. https://en.m.wikipedia.org/wiki/Dictionary
26. www.thefreedictionary.com
27. wwwhomes.uni-bielefeld.de/gibbon

The picture and print technique of the lexicon

Media Murad Muhammadamin
Salahaddin University, College of Language, Kurdish Department

Abstract

This research studies the picture and print technique of the lexicon. These two techniques come with lexicography. And the lexicography is the practical side of the lexicon. In this study the importance, the basics and the positive and negative factors identified, including the points of similarity and difference.
In the end the conclusion and suggestions are put forward.

Keywords:
Picture technique

Print technique
Lexicography
Lexical unit
Lemma

فن الصور و الطبع في المعجمات

ميديا مراد محمدامين
قسم اللغة الكردية - كلية اللغات / جامعة صلاح الدين-اربيل

ملخص

يتناول هذا البحث فن الصور و الطبع في المعجمات. و يندرج هذان الفنان ضمن الصناعةالمعجمية. ولا سيما المجال التطبيقي للمعجمات.

وقد تم تحديد أهمية هذه الصناعة و أسسها مع ذكر الجوانب الاجابية و السلبية لها ، و ذكر نقاط التشابه و إختلاف بينهما.

و اختتم البحث بمجموعة من الإستنتاجات و المقترحات.

كلمات الدالة:
فن الصور
فن الطبع
المعجمية
الوحدة المعجمية